

Správa o stave a vývoji finančného trhu

prvý polrok 2020

Vydavateľ

© Národná banka Slovenska 2020

Adresa

Národná banka Slovenska
Imricha Karvaša 1
813 25 Bratislava
info@nbs.sk

Elektronická verzia

[https://www.nbs.sk/sk/publikacie/
publikacie-dohladu/sprava-o-stave-
a-vyvoji-financneho-trhu](https://www.nbs.sk/sk/publikacie/publikacie-dohladu/sprava-o-stave-a-vyvoji-financneho-trhu)

Práca neprešla jazykovou úpravou. Všetky práva vyhradené. Krátke časti textu, nie viac ako dva odseky, môžu byť citované bez predchádzajúceho súhlasu autorov, pokiaľ bude úplne uvedený zdroj.

Obsah

Úvod.....	4
Zhrnutie	5
1 Bankový sektor.....	10
1.1 Trendy a riziká v sektore domácností.....	10
1.2 Trendy a riziká v sektore podnikov	21
1.3 Ziskovosť bankového sektora	35
1.4 Solventnosť a likvidita bankového sektora	38
2 Sektor poisťovní	46
3 Dôchodkové sporenie	51
3.1 Starobné dôchodkové sporenie.....	51
3.2 Doplnkové dôchodkové sporenie	53
4 Kolektívne investovanie.....	56
Skratky	59

Zoznam boxov

Nastavenie limitov pri poskytovaní úverov domácnostiam v čase koronakrízy zo strany NBS	20
Odhad podielu podnikov v riziku a vplyv prijatých podporných opatrení	25
Odporúčanie NBS o distribúcii vlastných zdrojov.....	40

Prvá polovica roka priniesla viaceré zmeny a výzvy nielen pre našu spoločnosť, ale aj pre celý finančný sektor. Vypuknutie pandémie ochorenia COVID-19 bolo pre nás všetkých síce nepríjemným prekvapením, postupne sa však spolu s finančnými inštitúciami učíme pracovať a fungovať v nových podmienkach.

V takejto situácii je veľmi dôležitou správou, že finančný sektor nielenže potvrdzuje svoju odolnosť a stabilitu, ale tiež pokračuje v poskytovaní dostatku úverov podnikom aj domácnostiam. Vytvára tým nenahraditeľný príspevok k postupnému zotavovaniu našej ekonomiky.

Aj preto sa NBS v letných mesiacoch hlbšie pozrela na finančnú situáciu podnikov a domácností. Vďaka širšej spolupráci sa na nám podarilo získať a spracovať nové kategórie údajov a poskladať tak komplexnejšiu informáciu. Všetko nasvedčuje tomu, že podniky aj domácnosti sú dnes v lepšej finančnej situácii, než sa očakávalo na začiatku pandémie. Do veľkej miery k tomu prispela kombinácia množstva opatrení, najmä na podporu zamestnanosti či náhrady príjmov, možnosti odkladu splátok alebo platby daní a odvodov. Za dôležité považujeme vyriešenie existujúcich problémov pri schéme garantovaných úverov tak, aby aj tento nástroj bol pilierom oživenia podnikového sektora.

Popri týchto správach, ktoré posilňujú našu nádej, je potrebné pripomenúť, že situácia ostáva aj naďalej neistá. Významné riziká sú prítomné vo viacerých oblastiach. Apelujem preto na opatrnosť pri vypínaní jednotlivých podporných mechanizmov. Podniky aj domácnosti potrebujú dostatok času na návrat do predkrízovej kondície. Príliš skoré vypnutie alebo ich nekoordinované ukončenie môže významne zasiahnuť zviechajúci sa podnikový sektor.

Zhrnutie

Koronakríza výrazne ovplyvnila ekonomický vývoj aj situáciu vo finančnom sektore

Najvýznamnejšou udalosťou prvého polroka 2020 bolo vypuknutie pandémie koronavírusu, ktorá výrazne zasiahla aj Slovensko. S cieľom spomaliť jej šírenie boli prijaté masívne obmedzenia. Tieto obmedzenia spôsobili výrazný prepád ekonomiky a zhoršenie finančnej situácie mnohých domácností a podnikov. Hoci rozsah prvotného šoku bol bezprecedentný, postupne sa situácia vo viacerých oblastiach aspoň čiastočne zlepšila.

Na zmiernenie ekonomických dôsledkov koronakrízy sa prijalo množstvo opatrení v rôznych oblastiach. Medzi najvýznamnejšie patrili najmä opatrenia na podporu udržania zamestnanosti, podporu udržania alebo náhrady príjmov, možnosť odkladu splátok úverov alebo platby daní a odvodov a poskytovanie štátnych garancií pri financovaní podnikov. Oživenie ekonomiky podporili aj stimuly v menovopolitickej a fiškálnej oblasti. Uvoľnili sa viaceré požiadavky v oblasti bankovej regulácie, ktoré by mohli obmedzovať banky pri financovaní opätovného oživenia ekonomiky.

Z pohľadu vplyvu koronakrízy na stabilitu finančného sektora na Slovensku sú dôležité najmä tri oblasti. Prvou je vplyv na podniky a domácnosti, predovšetkým z pohľadu ich schopnosti splácať svoje úvery. Druhou je vplyv na ziskovosť a solventnosť finančných inštitúcií, najmä bánk. Treťou je schopnosť bánk prispieť k preklenutiu dočasného výpadku príjmov a k rýchlemu oživeniu ekonomiky prostredníctvom udržania financovania podnikov a domácností.

Riziko nesplácania úverov domácností a podnikov vzrástlo; podporné opatrenia vlády toto riziko zmiernili

Kríza sa zatiaľ neprejavila na náraste zlyhaných úverov. Podiel zlyhaných úverov v sektore domácností aj podnikov zotrval na svojich minimách.

Hlavným dôvodom bola, popri opatreniach pomoci podnikom a trhu práce, najmä rýchla a plošná implementácia možnosti odkladu splátok. Odklad splátok poskytol mnohým domácnostiam a podnikom zasiahnutým koronakrízou dodatočný čas na preklopenie obdobia zhoršenej finančnej situácie. Ku koncu júla 2020 bol odklad splátok schválený pri 12 % úverov podnikom a 10 % úverov domácnostiam. Tieto hodnoty boli mierne nad priemerom EÚ.

Doterajšie údaje potvrdzujú, že odklad splátok v najväčšej miere využili domácnosti aj podniky z najviac postihnutých ekonomických odvetví, resp. tie, ktoré boli v horšej finančnej situácii alebo boli krízou viac zasiahnuté. Odklad viac využívali aj domácnosti, ktoré boli pred krízou výraznejšie zadlžené.

Vzhľadom na odklady splátok podlieha odhad budúceho vývoja nesplácaných úverov výraznej neistote. Odhady vychádzajúce z aktuálne

dostupných informácií však naznačujú, že nárast by mal byť v porovnaní s pôvodnými odhadmi miernejší.

Aj napriek podporným opatreniam zo strany štátu a postupnému zlepšovaniu finančnej pozície podnikov odhadujeme, že zlyhať by mohlo ďalších približne 3,5 % úverov podnikov (z dôvodu ich nesolventnosti kvôli výraznému prepadu tržieb).

Pomerne pozitívne vychádza odhad strát v retailovom sektore na základe prieskumu medzi zadlženými domácnosťami. Len 1,1 % z nich neskôr očakáva problémy so splácaním svojho úveru. Treba však pripomenúť, že pomerne veľký počet domácností zaznamenal pokles príjmov. Výsledky analýz ukazujú, že v auguste nepostačovali príjmy na pokrytie splátok a minimálnych životných nákladov v 6 % domácností.

Spomínané možné straty, či už z úverov podnikov alebo domácností, by bankový sektor vzhľadom na vysokú úroveň kapitálovej primeranosti mal zvládnuť bez výraznejších problémov. Ďalší vývoj naďalej čelí zvýšenej neistote a rizikám opätovného zhoršenia situácie, najmä v prípade, ak by aj druhá vlna pandémie priniesla výraznejšie ekonomické dôsledky.

Dôležitá bude koordinácia ukončovania podporných programov. Súčasné oživovanie v podnikovom sektore je podporované vybranými štátnymi garančnými schémami. Ich náhle ukončenie v tejto stále citlivej fáze oživovania môže mať veľký vplyv na podniky. Koordinácia krokov jednotlivých verejných inštitúcií pri ukončovaní jednotlivých podporných nástrojov je z tohto pohľadu kľúčová.

Bankový sektor je schopný krízu zvládnuť; prispelo k tomu aj zrušenie bankového odvodu

Hoci koronakrízu nebolo možné predvídať, bankový sektor bol na možné krízové obdobie pripravený. Kapitálová primeranosť bánk k júnu 2020 dosiahla úroveň 19,5 %, čo bola takmer dvojnásobná hodnota v porovnaní s rokom 2008, keď vypukla globálna finančná kríza. Prispel k tomu aj aktívny prístup NBS k využívaniu makroprudenciálnych opatrení v predchádzajúcich rokoch, najmä v oblasti limitov na poskytovanie úverov. Týmito opatreniami NBS nielen zmiernila riziká z rýchlo rastúcej zadlženosti domácností, ale banky zároveň využili predchádzajúce dobré časy na to, aby v horších časoch disponovali vyššou kapitálovou rezervou. Dôležitú úlohu zohralo aj to, že banky si ponechali prakticky celý zisk z roku 2019 na posilnenie svojej odolnosti. Toto rozhodnutie podporila aj NBS svojím odporúčaním č. 1/2020, ktorým odporúča najväčším bankám a poisťovniam nevyplácať dividendy aspoň do konca roka 2020.

Koronakríza však prinesie výrazné straty z tvorby opravných položiek na nesplácané úvery. Hoci samotné zlyhané úvery zatiaľ výraznejšie nepribúdajú, banky už zvýšili tvorbu opravných položiek na nezlyhané úvery, ktoré vykazujú vyššie rizikové charakteristiky. Banky si tým vytvárajú vankúš na potenciálne

straty z úverov klientov, ktorí čelia zhoršeniu finančnej situácie z dôvodu pandémie.

Práve nárast nákladov na tvorbu opravných položiek mal, popri dvojnásobnom bankovom odvode za prvý polrok, hlavný podiel na výraznom prepade čistého zisku bánk (takmer o dve tretiny). Takmer všetky banky napriek tomu zatiaľ zostávajú v zisku. Tento vývoj potvrdzuje, že neustále sa znižujúce úrokové marže postupne vystavili ziskovosť bánk vysokej citlivosti na akýkoľvek negatívny vývoj.

Vysoký tlak na ziskovosť bánk výrazným spôsobom zmierňuje zrušenie platieb bankového odvodu od druhého polroka 2020. Táto zmena podľa aktuálnych odhadov zmierňuje vplyv koronakrízy na banky a znižuje pravdepodobnosť toho, že by bankový sektor ako celok skončil tento alebo budúci rok vo výraznejšej strate.

Dynamika úverovania podnikov ani domácností nebola zatiaľ krízou výraznejšie zasiahnutá

Rast úverov domácnostiam napriek miernemu spomaleniu (zo 7,9 % v decembri 2019 na 6,8 % v júli 2020) naďalej zostáva štvrtý najrýchlejší v EÚ. Hlavným faktorom bol pokles na trhu spotrebiteľských úverov, najmä v prvých mesiacoch krízy. Na druhej strane, rast úverov na bývanie zostáva na vysokej úrovni 9,4 %.

Úvery podnikom zaznamenali počas prvej vlny pandémie stabilný rast. Na začiatku pandémie podniky najmä dočerpávali schválené úverové linky. Takmer polovicu rastu tvoril rast úverov v priemysle. V tomto období banky viac preferovali financovanie existujúcich klientov. V júli úverová aktivita dokonca zrýchlila na 4,7 %, k čomu prispela najmä zlepšujúca sa ekonomická situácia.

Hoci z pohľadu sektora podnikov ako celku sa dynamika rastu udržala, dostupnosť financovania bola obmedzená v prípade rizikovejších skupín podnikov. Ide najmä o malé a stredné podniky, hoci tento sektor zaznamenáva útlm už od konca roka 2019. Zhoršený prístup k financovaniu mohli mať aj podniky, ktoré predtým nemali úver.

Hlavným faktorom dostupnosti financovania je neistota týkajúca sa ďalšieho vývoja a s ňou spojená obozretnosť bánk. Takmer všetky banky po vypuknutí pandémie sprísnil podmienky úverovania domácností aj podnikov. Toto sprísnenie však bolo relatívne mierne a týkalo sa skôr rizikovejších klientov, resp. špecifických podmienok úverovania. Koncom prvého polroka banky viaceré sprísnenia čiastočne zrušili.

Kapitálové požiadavky ani požiadavky na likviditu v súčasnosti nie sú prekážkou pokračovania úverovania. Voľný kapitál bánk od začiatku roka 2020 dokonca výrazne vzrástol, a to najmä vďaka ponechaniu si zisku z roka 2019, uvoľneniu regulačných požiadaviek zo strany ECB a zníženiu proticyklického kapitálového vankúša zo strany NBS. Okrem toho bankový sektor disponuje dostatkom stabilných a zároveň lacných zdrojov financovania

a likvidné aktíva sa zvýšili. NBS situáciu týkajúcu sa dostupnosti financovania pozorne monitoruje a v prípade potreby je pripravená pristúpiť k ďalšiemu zníženiu proticyklického kapitálového vankúša alebo k úprave limitov pre úvery domácnostiam.

Dostupnosť financovania v doterajšom období nebola výrazne zhoršená ani napriek tomu, že štátne garančné schémy nabiehali len postupne a neskôr ako v iných krajinách. K júlu 2020 tvorili úvery z týchto schém 14 % nových úverov poskytnutých mikropodnikom a malým a stredným podnikom v objeme 136 mil. €. Banky poskytovali úvery z garančných schém predovšetkým klientom s overenou platobnou disciplínou, ktoré nevykazovali rizikovejšie parametre v porovnaní s priemernými hodnotami. Nízka miera využívania garančných schém je spojená okrem administratívnej náročnosti aj s tým, že stále nie sú jasné podmienky, za akých štát môže vylúčiť úver z portfólia krytých úverov. Tento prvok neistoty zásadne vplýva na ochotu bánk využívať tento nástroj podpory.

Vzhľadom na pretrvávajúce riziká ďalšieho zhoršenia situácie je potrebné, aby boli garančné schémy plne funkčné a pripravené na pokrytie prípadného ďalšieho zvýšenia potreby likvidity pre podnikový sektor. Odhadujeme, že aj pri plnom využívaní podporných opatrení môže podnikový sektor v dôsledku koronakrízy na konci roka 2020 čeliť potrebe dodatočnej likvidity v objeme 0,6 až 1,0 mld. €.

V sektore poisťovní kleslo poistné, naopak ziskovosť vzrástla

V sektore poisťovní sa koronakríza prejavila najmä poklesom predpísaného poistného v životnom poistení, poklesom finančného výsledku a znížením nákladov na poistné plnenia tak v životnom poistení, ako aj v poistení áut. K poslednému menovanému prispelo najmä dočasné zníženie cestovnej aktivity v jarných mesiacoch a súvisiace zníženie škodovosti. Odvetvie poistenia áut sa tak po viacerých rokoch preklapilo do ziskových hodnôt. Na druhej strane, doteraz sa nematerializovali ďalšie riziká potenciálne spojené s pandémiou, najmä riziko možného zníženia investičných ratingov a riziko výrazného zvýšenia škodovosti v poistení zabezpečenia príjmu či poistení úveru. Priemerná hodnota ROE dosiahla 14,3 %.

Koronakríza sa podpísala aj pod straty vo fondoch dôchodkového sporenia a kolektívneho investovania

Mimoriadne volatilné obdobie zaznamenala výkonnosť dôchodkových a podielových fondov. Koronakríza spôsobila výrazný prepád globálnych finančných trhov. Neskôr došlo k čiastočnej kompenzácii týchto strát. Väčšina fondov k júnu zaznamenala zápornú medziročnú výkonnosť (podielové fondy a fondy DDS v priemere -3 %, fondy DSS -2 %). Najviac boli zasiahnuté fondy s výraznejším podielom akciovej zložky. Napriek tomu, že straty niektorých fondov boli krátko po vypuknutí koronakrízy pomerne významné, výbery podielov z podielových fondov boli v porovnaní s trhovými turbulenciami v r. 2008 výrazne nižšie.

Prvý polrok 2020 zároveň priniesol čiastočnú zmenu štruktúry portfólia fondov. Pokles hodnoty akcií na finančných trhoch sa podpísal pod zníženie podielu akciovej zložky, ktoré bolo v sektore fondov DDS zvýraznené aj odpredajom akciových titulov. Naopak, podielové fondy zaznamenali zvýšený záujem o investície do akcií, a to aj v čase turbulencií na akciových trhoch. O rastové fondy bol zvýšený záujem aj v sektore DDS. V štruktúre portfólia zároveň rástol podiel dlhopisovej zložky portfólia, pričom okrem štátnych dlhopisov išlo aj o dlhopisy podnikov a finančných spoločností.

1 Bankový sektor

1.1 Trendy a riziká v sektore domácností

Koronakríza sa podpísala pod spomalenie rastu úverov domácnostiam

Rast úverov domácnostiam spomalil zo 7,9 % v decembri 2019 na 6,8 % v júli 2020. V tomto období v pribudlo 1,3 mld. € úverov domácnostiam, čo je o 20 % menej ako v rovnakom období predchádzajúceho roka. Aj keď koronakríza zasiahla všetky európske krajiny, Slovensko si stále udržalo štvrtý najrýchlejší rast úverov domácnostiam v EÚ.

Miera spomalenia rastu úverov len čiastočne odrážala negatívny vývoj v ekonomike. Situácia na trhu práce sa zhoršovala tak v miere nezamestnanosti, ako aj v mzdách. Prvotné negatívne prognózy dosahu pandémie sa však už postupne zmierňujú. K relatívne stabilnej situácii na úverovom trhu prispievali aj viaceré štátne opatrenia, či už odklady splátok úverov, podpora zachovania zamestnanosti alebo rozšírenie rozličných sociálnych dávok na väčšie skupiny obyvateľstva.

Na trhu úverov domácnostiam sa prvotný šok z pandémie prejavil najmä nárazovým znížením spotrebného financovania, ktoré sa však postupne zmierňovalo. Naopak, zmeny vo financovaní bývania boli menej výrazné aj vďaka tomu, že vplyv koronakrízy sa na realitnom trhu zatiaľ neprejavil.

Dosah koronakrízy na trh nehnuteľností je nejasný, s náznakmi zmien vývoja. Medziročné tempo rastu cien bytov na Slovensku v €/m² spomalilo len mierne na 9,6 % k júlu 2020. Vo viacerých regiónoch je ale možné vidieť vyšší dopyt po menších bytoch, čo môže znamenať kompenzáciu rastu cien za m². Napríklad v Bratislave, Žiline a Trnave sa v období jún až august 2020 predávali až o 10 % viac menšie byty než v rovnakom období roka 2019. V prvých dvoch menovaných mestách dokonca stagnovala aj celková kúpna cena za byt.

Vo viacerých regiónoch je možné pozorovať náznaky zníženia dopytu a intenzívnejšej ponuky bytov. Počet predajov bytov sa medzi obdobiami január až máj 2020 a jún až august 2020 znížil približne o jednu štvrtinu, počet inzerátov v ponuke naopak v tomto období narástol o viac ako jednu tretinu. Aj keď tieto dva trendy sa navzájom čiastočne vysvetľujú, počet bytov, o ktoré narástla ponuka, je rádovo väčší, než úbytok ich predaja. V prípade rodinných domov sa počet predajov zachoval, no tiež došlo k miernemu nárastu ponuky.

Úvery na bývanie boli zatiaľ zasiahnuté len mierne

Počas prvých siedmich mesiacov roka 2020 sa medziročné tempo rastu úverov na bývanie spomalilo z 10,0 % na 9,4 %. V tomto období pribudlo v sektore 1,7 mld. €, čo je rovnako ako v roku 2019.

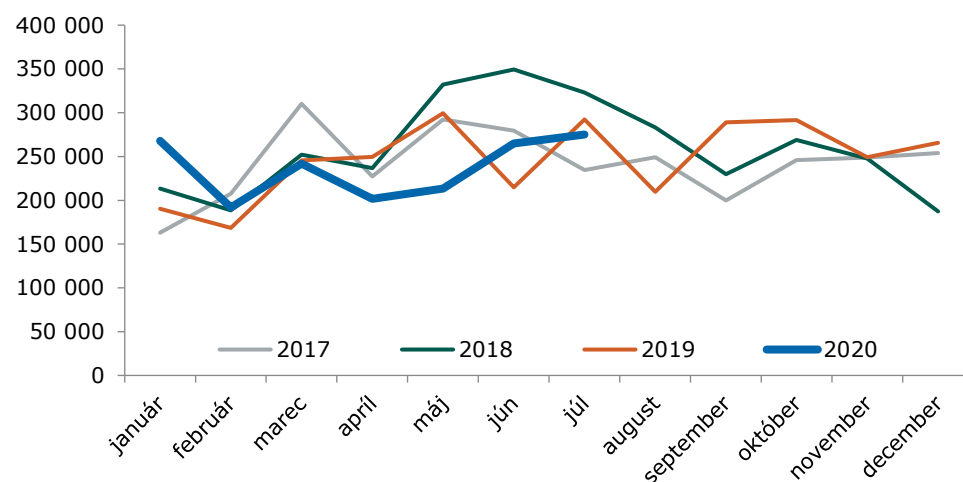
Prvé mesiace roka 2020 boli v raste úverov na bývanie pomerne silné, keď dobiehal vplyv dvoch určujúcich faktorov. Prvým bol pokles úrokových sadzieb z jesene 2019, ktorý prispel tak k samotnému dopytu po úveroch, ako aj k možnosti zvýšenia celkovej zadlženosti pri zachovaní výšky splátok. Druhým faktorom bol záujem o uzatvorenie zmlúv podľa voľnejších podmienok pre ukazovateľ schopnosti splácať. Od začiatku roka 2020 sa tento ukazovateľ postupne začal sprísňovať.

Koronakríza zasiahla úvery na bývanie najmä v apríli a máji. Hoci tradične ide o relatívne silné mesiace, v roku 2020 sa mesačný prírastok stavu úverov spomalil o 15 %, resp. 30 % v porovnaní s priemerom predchádzajúcich troch rokov. Následne, v júni a júli, bolo možné pozorovať korekciu smerom nahor, ktorá však zatiaľ nestačila na vyrovnanie výpadku z jarných mesiacov. Na druhej strane, je prirodzené, že postupné oživovanie úverovej aktivity na trhu sa neprejaví nárastom úverov hneď v danom mesiaci, ale až s miernym oneskorením, a to kvôli istému trvaniu procesov poskytnutia úverov. Preto pre posúdenie miery utlmenia či oživovania trhu úverov budú dôležité aj nasledujúce mesiace.

Výsledný prírastok stavu úverov v druhom štvrtroku 2020 bol o 25 % nižší než v predchádzajúcom roku. Pre porovnanie, objem čisto nových úverov v danom štvrtroku medziročne poklesol o 9 %, objem refinancovania s navýšením o 11 %¹.

Graf 1 Jarné mesiace boli najviac poznačené koronakrízou

Medzimesačný prírastok úverov na bývanie (mil. EUR)

Zdroj: NBS

Odklady splátok sa do konca júna týkali takmer 53-tisíc úverov na bývanie, čo reprezentovalo vyše 10 % objemu úverov na bývanie. Priemerný podiel odkladu splátok úverov v eurozóne (na bývanie aj spotrebiteľských) dosahoval

¹ Rozdiel medzi tempom zmeny stavu úverov a novými úvermi spočíva v priebežnom splácaní portfólia. Časť nových úverov tak len kompenzuje splatenie iných úverov.

približne 7 %. Príspevok odkladu splátok k medziročnému rastu úverov na bývanie predstavoval 0,1 až 0,2 p. b.

Za spomalením produkcie okrem oslabeného dopytu v ekonomicky neistých časoch bolo aj sprísňovanie úverových štandardov zo strany bánk.

To sa týkalo predovšetkým obmedzenia výšky poskytovaných úverov, výšky akceptovaného príjmu alebo jeho zdroja a zníženia celkovej tolerancie rizika. Medzi najviac zasiahnuté skupiny patrili klienti z dotknutých hospodárskych odvetví, SZČO a klienti s príjmom zo zahraničia². Tieto kroky komerčných bánk boli dokonca razantnejšie než prebiehajúce sprísňovanie ukazovateľa schopnosti splácať podľa opatrení NBS. Podobne aj výnimka na úvery s LTV medzi 80 % a 90 % bola využívaná len na polovičnej kapacite, t. j. 10 % produkcie úverov. Podiel sprostredkovania úverov prostredníctvom externých agentov stúpol o približne 4 p. b. na 66 %.

Pandémia mala heterogénny vplyv na úverovanie v jednotlivých bankách.

Približne polovica z bánk zaznamenala v druhom štvrtroku 2020 výrazné spomalenie rastu portfólia v porovnaní s predchádzajúcimi dvoma rokmi v niektorých prípadoch vedúce až k jeho poklesu. Naopak, v niektorých bankách rast markantne zrýchlil. Za týmito rozdielmi možno vidieť najmä rozdiely v miere a načasovaní sprísňovania úverových štandardov po vypuknutí pandémie COVID-19.

Zastavenie poklesu úrokových sadzieb sa môže prejaviť aj na realitnom trhu.

Priemerné úrokové sadzby poskytnutých úverov na bývanie sa po poklese z jesene 2019 stabilizovali na úrovni 1,1 %, od apríla 2020 mierne stúpili na 1,2 %. V porovnaní európskych krajín postúpilo Slovensko na tretiu najnižšiu priečku v EÚ, po Fínsku a Portugalsku.

V posledných rokoch znižovanie ceny úverov umožňovalo pri rovnakých splátkach čerpať väčšie objemy dlhov. Aj vďaka tomu klienti mohli financovať stále vyššie ceny bývania. Koniec poklesu úrokových sadzieb by tak mohol prispieť ku korekcii cien nehnuteľností.

Pandémia podstatne formovala vývoj spotrebiteľských úverov

Po roku 2019, ktorý pre spotrebiteľské úvery znamenal stagnáciu, došlo v roku 2020 k historicky najväčšiemu poklesu portfólia v slovenskom finančnom sektore. Najväznejší prepad bol pozorovaný v marci a apríli, po nich už nasledovali miernejšie mesiace, ale mesačné prírastky portfólia zostali záporné. Celkovo sa portfólio spotrebiteľských úverov k júlu 2020 medziročne zmenšilo o viac ako 4,7 %. Keby nedošlo k odkladu splátok, ktorý sa týkal vyše 65-tisíc úverov, resp. 14 % objemu úverov, úbytok spotrebiteľských úverov by bol väčší ešte o ďalších približne 0,8 p. b. Pre porovnanie, keby došlo k úplnému zastaveniu poskytovania spotrebiteľských úverov, bežné splácanie úverov by za

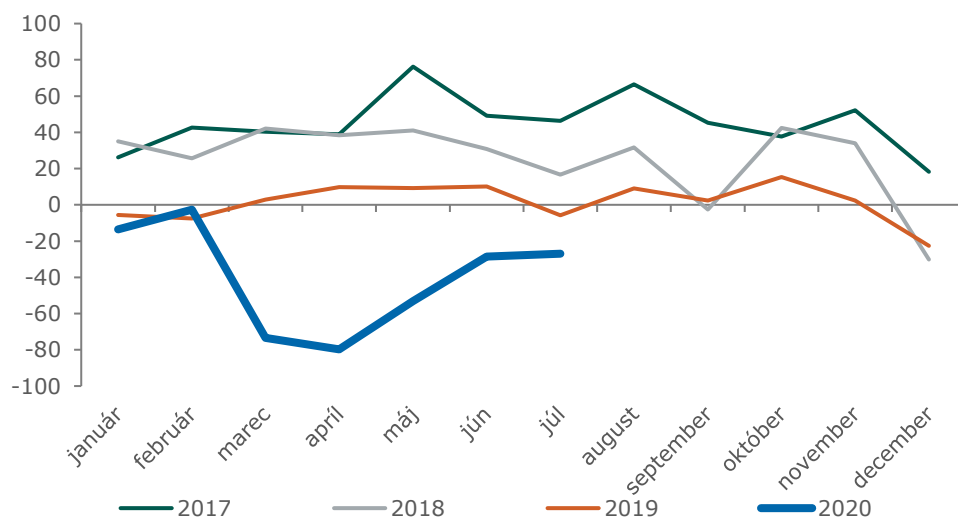
² Údaje o sprísňovaní úverových štandardov pochádzajú z pravidelného Dotazníka o vývoji ponuky a dopytu na trhu úverov.

rovnaké obdobie viedlo k poklesu portfólia približne o 6 %³. Podobne ako klasické spotrebiteľské úvery, aj portfólia bankových kreditných kariet a prečerpaní bežných účtov zaznamenali za prvých 7 mesiacov roka 2020 pokles objemu portfólia, a to o 10 %, resp. 7 %.

Hlavnou príčinou poklesu spotrebiteľských úverov bol pokles záujmu o spotrebu. Karanténne opatrenia vytvorili objektívne prekážky pre spotrebu domácností. Spotreba bola tiež výrazne zasiahnutá ekonomickým prepadom a vysokou mierou neistoty ohľadom budúceho vývoja. Vyššia neistota sa prejavila aj na opatrnejšom prístupe bánk pri poskytovaní nových spotrebiteľských úverov. Zároveň v priebehu prvého polroka 2020 postupne nabiehali opatrenia NBS obmedzujúce ukazovateľ schopnosti splácať na 60 % (s výnimkami). Keďže sprísnenie sa týkalo celkového dlhu domácnosti, v prípade dosiahnutia hornej hranice domácnosti väčšinou uprednostnili zníženie spotrebného financovania pred prípadným znižovaním financovania bývania.

Graf 2 Spotrebné financovanie v znamení poklesu

Medzimesačný prírastok bankových spotrebiteľských úverov (mil. EUR)

Zdroj: NBS

Poznámka: Údaje sú očistené o vplyv včlenenia nebankovej spoločnosti do banky v roku 2018.

Aj nebankové spotrebiteľské úvery zaznamenali v dôsledku pandémie negatívny vývoj a za prvý polrok 2020 poklesol ich objem o takmer 6 %. Príčinou bolo najmä spomalenie produkcie nových úverov o 27 % v porovnaní s rovnakým obdobím roka 2019. Pokles bol rovnomerný vo všetkých splatnostiach úverov, s výnimkou objemovo najmenej kategórie úverov do 6 mesiacov, kde sa nová produkcia v sledovanom období úplne zastavila. Celkový podiel nebankového sektora na spotrebnom financovaní sa udržal na úrovni 15 %.

³ Odhad vychádza z predpokladu, že všetky spotrebiteľské úvery sú poskytnuté za priemernú úrokovú sadzbu portfólia existujúcich spotrebiteľských úverov (8,2 %) a majú zostatkovú splatnosť 7 rokov.

Priemerné úrokové sadzby nových bankových spotrebiteľských úverov stúpili na 8,5 %. Túto hodnotu dosahovali naposledy v polovici roka 2018, pričom od začiatku roka 2019 až do obdobia pandémie si udržiavali stabilnú úroveň okolo 8,0 %. Nárast na hodnotu 8,5 % však možno pripísať najmä posledným dvom sledovaným mesiacom, teda júnu a júlu 2020. Priemerné úrokové sadzby na nové úvery tak stúpili nad úroveň priemerných úrokových sadzieb existujúcich úverov. Naďalej išlo o piatu najvyššiu úroveň v eurozóne.

Kreditná kvalita úverového portfólia s nejasnými indikátormi

Ukazovatele kreditnej kvality úverov boli v doterajších mesiacoch roka 2020 skreslené odkladom splátok. Vzhľadom na to je potrebné klasické indikátory interpretovať so zvýšenou opatrnosťou. Podiel úverov na bývanie, ktoré banky evidujú ako zlyhané, sa počas celého doterajšieho priebehu roka 2020 udržiaval na 1,7 %, v júli poklesol na 1,6 %. Čistá miera zlyhania si zachovala hodnotu 0,3 %. Podiel evidovaných zlyhaných spotrebiteľských úverov od decembra 2019 do júla 2020 vzrástol z 8,4 % na 8,7 %. Ich čistá miera zlyhania naopak poklesla z 2,4 % na 2,3 %.

Vplyv koronakrízy na zadlžené domácnosti a vplyv odkladu splátok na zmiernenie tohto rizika

Koronakríza negatívne zasiahla aj finančnú situáciu domácností splácajúcich úvery. Domácnosti však majú zároveň možnosť dočasne zmierniť vplyvy zhoršenia svojej finančnej situácie prostredníctvom odkladu splátok.⁴ Odklad splátok pomáha domácnostiam v prípade výpadku príjmov. Na druhej strane existuje riziko, že dlžníci môžu stratiť návyk splácať a požiadavku na opätovné splácanie budú vnímať ako zvýšenú záťaž, prípadne že výpadok príjmov bude trvať dlhšie. Navyše sa bankám počas obdobia odložených splátok ťažšie vyhodnocuje skutočná schopnosť dlžníkov splácať svoje záväzky. Preto je dôležité analyzovať aká časť domácností čelí reálnym problémom splácať úvery a aké veľké je riziko, že niektoré domácnosti po skončení koronakrízy sa nebudú schopné vrátiť k splácaniu svojich úverov. S týmto cieľom bol medzi zadlženými domácnosťami uskutočnený prieskum o vplyve koronakrízy na ich finančnú situáciu.⁵ Výsledky prvého kola prieskumu detailne popisuje Cesnak a kol. (2020)⁶. Hlavné výsledky druhého kola prieskumu sú zhrnuté v Analytickom komentári NBS Prieskum zadlžených domácností – výsledky druhej vlny.

⁴ O odklad splátok úverov môže požiadať ktorákoľvek domácnosť, podmienkou je iba to, aby v čase žiadosti o odklad neboli splátky úveru vo výraznejšom omeškaní. Odklad sa poskytuje najviac na obdobie 9 mesiacov pri bankových úveroch, pri nebankových úveroch je maximálna doba odkladu 3 mesiace s možnosťou predĺženia o ďalšie 3 mesiace.

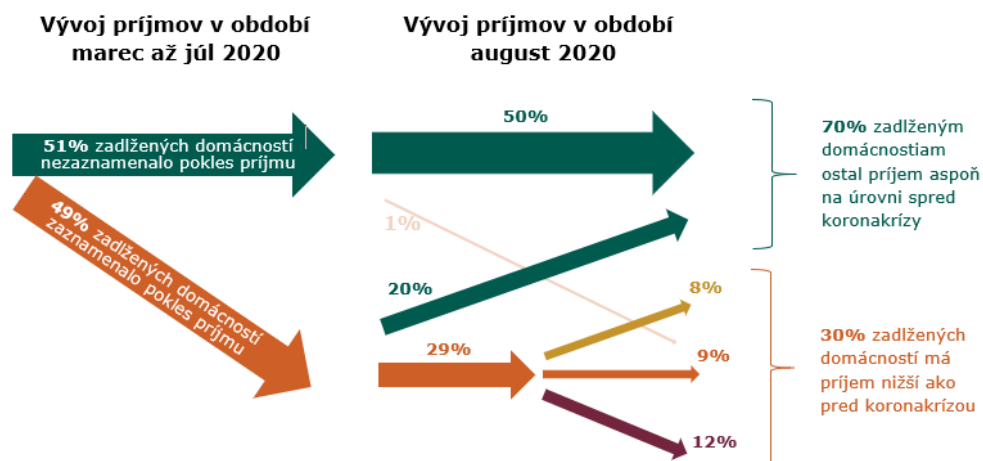
⁵ Prieskum vykonala agentúra FOCUS pre NBS na vzorke 1 007 respondentov v priebehu druhej polovice júla 2020. V druhej polovici augusta 2020 sa uskutočnilo druhé kolo prieskumu, ktorého cieľom bolo zistiť aktuálny vývoj situácie. V prieskume sa bude pokračovať na mesačnej báze až do decembra 2020.

⁶ Cesnak M., Cupák A., Jurašková Kucserová J., Jurča P., Klacso J., Košútová A., Moravčík A., Šuster M. (2020): [Vplyv koronakrízy na finančnú situáciu a očakávania zadlžených domácností](#), Príležitostná štúdia NBS č. 3/2020.

Podľa júlového prieskumu zaznamenala až polovica zadlžených domácností kvôli koronakríze pokles príjmu. V 60 % domácností sa aspoň jednému členovi zhoršil jeho pracovný status. Živnostníci a podnikatelia boli vystavení ešte horšiemu vplyvu – pokles príjmov zaznamenalo až 68 % z nich. Priemerný pokles mesačných príjmov zadlžených domácností, ktorým klesol príjem, predstavoval takmer 400 €. Takmer v 9 % domácností jeden z členov prišiel o prácu alebo bol nútený ukončiť alebo pozastaviť podnikanie. Takmer každá štvrtá domácnosť reagovala na pokles príjmu šetrením na strane výdavkov. Znížením výdavkov kompenzovali v priemere približne štvrtinu výpadku príjmu.

Podľa výsledkov augustového prieskumu sa však časti domácností príjmy obnovili opäť na predkrízovú úroveň. Z domácností, ktorých príjmy do júla zaostávali za predkrízovou úrovňou (polovica zadlžených domácností), sa do augusta vrátilo aspoň na predkrízovú úroveň 40 %. Naopak, takmer štvrtina z domácností, ktorých príjmy do júla zaostávali za predkrízovou úrovňou, zaznamenala podľa augustového prieskumu ďalší pokles príjmov.

Schéma 1 Podľa augustového prieskumu sa príjmy časti domácností obnovili na predkrízovú úroveň

Zdroj: NBS (júlový a augustový prieskum medzi zadlženými domácnosťami)

Poznámka: Percentá zobrazujú podiel na celkovom počte zadlžených domácností a vychádzajú z odpovede na otázku o koľko sa domácnosti zmenil príjem v porovnaní s predkrízovým obdobím. Zmena počas augusta bola vypočítaná na časti vzorky v počte 653 respondentov, ktorá bola spoločná pre júlové aj augustové kolo prieskumu, s váhami zodpovedajúcimi júlovému prieskumu. Keďže ide iba o časť vzorky, táto vzorka nemusí mať priradené správne panelové váhy a uvedené údaje preto treba interpretovať obozretne.

O odklad požiadalo 5,4 % zadlžených domácností, čo predstavuje približne 40-tisíc domácností. Väčšina preferovala maximálnu dĺžku odkladu (9 mesiacov). Ďalšie domácnosti kvôli koronakríze požiadali o iné zmeny v oblasti svojich úverov (napr. zníženie splátky alebo prefinancovanie prostredníctvom nového úveru), alebo si plánujú vybaviť nejaké zmeny v budúcnosti. Podrobnejšie údaje uvádza Tabuľka 1.

Tabuľka 1 Domácnosti, ktoré kvôli koronakríze upravili alebo plánujú upraviť svoje úverové podmienky

	Podiel na zadlžených domácnostiach	Počet
Domácnosti, ktoré si vybavili odklad splátok	5,4 %	40 000
Domácnosti, ktoré nepožiadali o odklad splátok, ale vybavili si iné zmeny v oblasti svojich úverov ¹⁾	2,6 %	19 000
Domácnosti, ktoré plánujú požiadať o odklad splátok	2,3 %	17 000

Zdroj: NBS (júlový prieskum medzi zadlženými domácnosťami)

Poznámka: 1) Iné zmeny v oblasti úverov zahŕňajú napr. zníženie splátky alebo prefinancovanie prostredníctvom nového úveru.

Tabuľka 2 Podrobnejšie údaje týkajúce sa odkladu splátok

	Úvery na bývanie	Spotrebiteľské úvery
Počet odložených úverov	53-tisíc	65-tisíc
Objem odložených úverov	3,3 mld. EUR	0,8 mld. EUR
Podiel odložených úverov na celkovom portfóliu	10,1 %	14,4 %
Priemerný zostatkový objem odloženého úveru	62 403 EUR	12 097 EUR

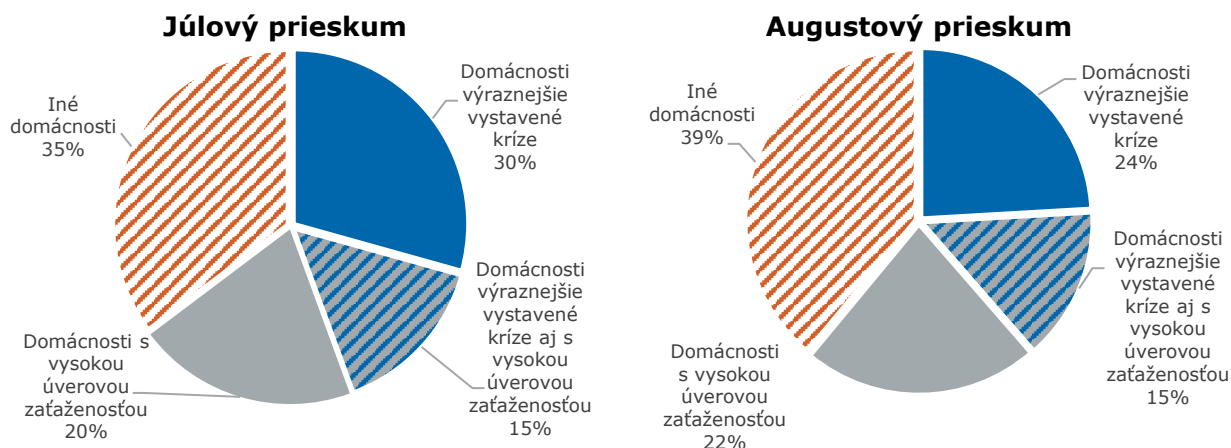
Zdroj: NBS

Poznámka: Údaje sú k 31. júlu 2020.

O odklad splátok žiadali najmä dve skupiny domácností – domácnosti s istými rizikovými charakteristikami a domácnosti s vysokým úverovým zaťažením.⁷ Prvú veľkú skupinu žiadateľov o odklad splátok tvorili domácnosti, ktoré boli vystavené výraznejšiemu vplyvu koronakrízy kvôli istým špecifickým rizikovým charakteristikám – napr. ak niektorí z jej členov boli živnostníci, pôsobili v najviac zasiahnutých odvetviach alebo priamo prišli o prácu alebo podnikanie. Druhú skupinu tvorili domácnosti, ktoré síce nevykazovali vyššie uvedené rizikové charakteristiky, ale boli vysoko zaťažené úverovými splátkami – podiel splátok k ich príjmu zníženému o životné minimum prevyšoval 60 %. Domácnosti, ktoré žiadali o odklad alebo inú úpravu podmienok splácania, mali v porovnaní s ostatnými domácnosťami v priemere približne rovnaký príjem, ale až o polovicu vyššiu splátku.

⁷ Len v 13 % prípadov žiadali domácnosti o odklad alebo úpravu podmienok splácania z preventívnych dôvodov, nie v dôsledku zhoršenej finančnej situácie.

Graf 3 Rizikové charakteristiky a vysoký podiel splátok k príjmu boli dva hlavné dôvody odkladov splátok

Zdroj: NBS (júlový a augustový prieskum medzi zadlženými domácnosťami)

Poznámka: Na grafe sú zobrazené podiely jednotlivých skupín na všetkých domácnostiach, ktorým bol poskytnutý odklad splátok. Za domácnosti výraznejšie vystavené kríze sú považované domácnosti, v ktorých je aspoň jeden člen živnostníkom, pracoval v citlivom odvetví (ubytovacie a stravovacie služby, umenie, zábava a rekreácia) alebo v dôsledku koronakrízy stratil prácu alebo ukončil podnikanie.

Za domácnosti s vysokou úverovou zaťaženosťou sú považované domácnosti, ktorých podiel splátok k príjmu zníženému o životné minimum (DSTI) pred vypuknutím koronakrízy presahoval 60 %.

Podľa júlového prieskumu väčšina dlžníkov, ktorí požiadali o odklad alebo inú úpravu úverových podmienok, očakáva, že po ukončení krízy budú schopní opätovne splácať svoje dlhy. Výraznejšie pochybnosti vyjadrilo 9 % domácností (t. j. 5 300 domácností), ktoré požiadali o odklad alebo inú úpravu podmienok splácania. Úvery týmto domácnostiam predstavujú 2,6 % úverov na bývanie a 8,0 % spotrebiteľských úverov s odloženou alebo zníženou splátkou. Tieto domácnosti sa však zároveň snažia zmierniť riziko nesplácania aj výrazným šetrením na strane výdavkov, ktoré znížili až o 90 % sumy, o ktorú im klesli príjmy. Ďalších 15 % domácností s odloženými alebo upravenými splátkami a 6 % ostatných domácností očakáva pretrvávajúcu zhoršenú situáciu, ale svoje splátky budú schopné pokryť, napr. znížením spotreby, využitím úspor, alebo s pomocou rodiny.

Celkovo podľa júlového prieskumu sa len 1,23 % zadlžených domácností obáva, že sa nebude schopných vrátiť k splácaniu úverov.⁸ Podľa augustového prieskumu to bolo 1,14 %.⁹ Ide približne o 9 tisíc domácností. Ak by všetky tieto úvery zlyhali v plnej výške, po zohľadnení zabezpečenia¹⁰ by banky museli vytvoriť opravné položky v hodnote približne 128 mil. €, čo predstavuje 0,35 % aktuálnej výšky rizikovo-vážených aktív. Približne polovica

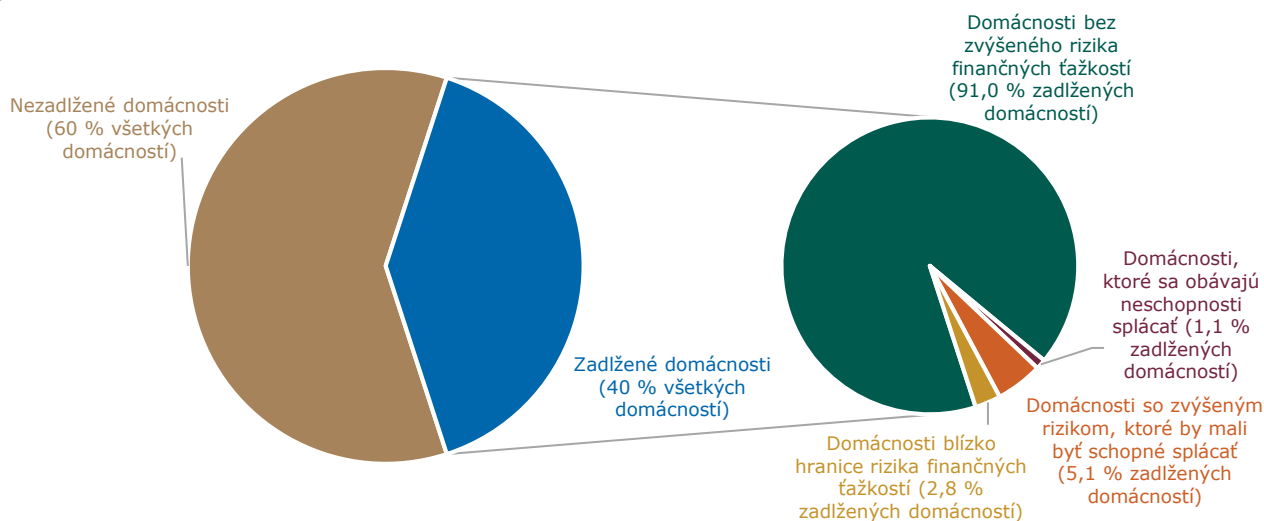
⁸ Interval spoľahlivosti na hranici pravdepodobnosti 95 % je medzi 0,6 % a 1,8 %.

⁹ Podiel úverov poskytnutých domácnostiam, ktoré vyjadrili obavy o neschopnosti splácať, predstavuje 1,5 % celkového portfólia retailových úverov.

¹⁰ Predpokladáme, že pri úveroch na bývanie je strata v prípade zlyhania 20 % a pri spotrebiteľských úveroch 80 % hodnoty úveru v čase zlyhania.

týchto strát sa týka domácností, ktoré si vybavili zmenu podmienok splácania úverov (vrátane odkladu). Podrobnejšie údaje uvádza Tabuľka 3.

Graf 4 Väčšina zadlžených domácností očakáva, že so splácaním bude schopná pokračovať

Zdroj: NBS, augustový prieskum medzi zadlženými domácnosťami, ŠÚ SR

Poznámka: Za domácnosti blízko hranice rizika finančných ťažkostí považujeme domácnosti, ktorých podiel splátok k príjmu zníženému o životné minimum bol v auguste v rozmedzí 80 % až 100 %.

Tabuľka 3 Odhad rizika, že časť domácností sa nebude schopná vrátiť sa k splácaniu úverov

	Domácnosti so zmenou podmienok splácania	Domácnosti bez zmeny podmienok splácania	Všetky zadlžené domácnosti
Podiel domácností, ktoré sa obávajú, že nebudú schopné splácať úvery, na celkovom počte domácností v uvedenej skupine	8,7 %	0,6 %	1,2 %
Počet domácností, ktoré sa obávajú, že nebudú schopné splácať úvery	5 tisíc	4 tisíc	9 tisíc
Očakávaná strata	66 mil. EUR	62 mil. EUR	128 mil. EUR

Zdroj: NBS (júlový prieskum medzi zadlženými domácnosťami)

Najvyššiu mieru neistoty pociťujú živnostníci a podnikatelia. Obavy týkajúce sa budúcej schopnosti pokračovať v splácaní vyjadrili až 4 % z nich. Z domácností, ktoré sa obávajú, že nebudú schopné splácať úvery, tvoria podnikatelia a živnostníci takmer polovicu.

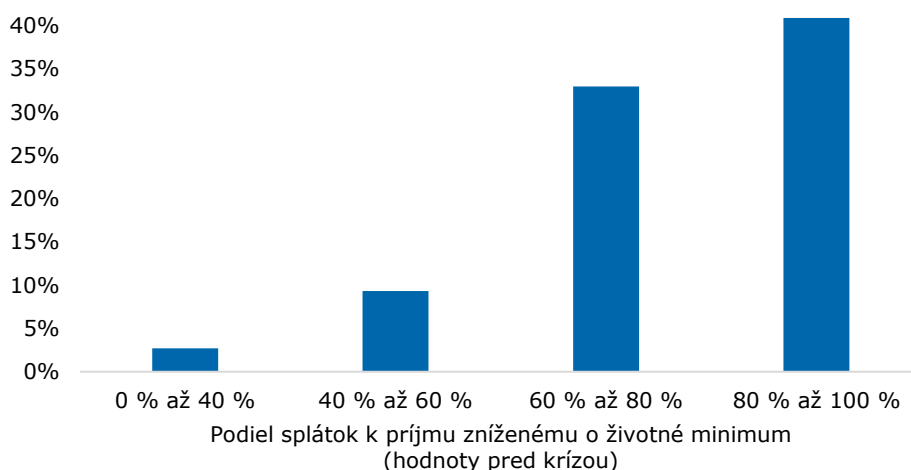
Podľa samotných údajov o poklese príjmu k júlu by sa kvôli koronakríze až 6,5 % domácností dostalo do rizika finančných ťažkostí. Znamená to, že ak by tento výpadok príjmu pretrval, tieto domácnosti nebudú schopné

pokryť splátky úverov a nutné životné výdavky.¹¹ Ďalších 2,7 % domácností bolo v tomto riziku už pred krízou. Spolu ide približne o 70-tisíc domácností.¹² Podľa druhého prieskumu sa v priebehu augusta časť domácností z tohto rizika dostala a ich počet klesol o tretinu.¹³ Časť z nich sa tomuto riziku môže vyhnúť opätovným obnovením príjmov, alebo môže byť schopná pokryť dočasný výpadok príjmov prostredníctvom úspor (ktoré však neboli predmetom prieskumu), šetrením na strane výdavkov alebo finančnou výpomocou v rámci rodiny.

Významným faktorom rizika je, ak domácnosť už pred krízou mala vzhľadom na svoj príjem príliš vysoké splátky, ktoré jej neumožňovali ponechať si dostatočnú rezervu z príjmu. Z domácností, pri ktorých podiel splátok k príjmu zníženému o životné minimum prevyšoval 60 %, sa do rizika neschopnosti pokryť splátky a bežné výdavky môže dostať až tretina.

Graf 5 Vysoko zadlžené domácnosti sú vystavené vyššiemu riziku

Podiel domácností, ktorých príjmy nepokrývali splátky a náklady na živobytie

Zdroj: NBS (júlový prieskum medzi zadlženými domácnosťami)

Očakávania väčšiny domácností, že so splácaním budú schopné pokračovať, je v súlade s aktuálnym sentimentom a očakávaniami ďalšieho vývoja ekonomiky. Podľa strednodobej predikcie NBS sa očakáva kríza v tvare písmena „V“, t. j. prepád ekonomiky by mala vystriedať pomerne rýchla fáza oživenia.

¹¹ Údaje o počte domácností, ktorých príjmy nemusia postačovať na pokrytie splátok a nákladov na živobytie, nie sú založené na priamej odpovedi respondentov. Sú len nepriamo odvodené z údajov o príjme (a jeho zmene), splátkach a počte vyživovaných detí. Nezohľadňujú sa pritom informácie o možných úsporách ani o pomoci v rámci rodiny, keďže tieto informácie v rámci prieskumu nie sú k dispozícii.

¹² Do rizika neschopnosti pokryť splátky a nutné životné výdavky v dôsledku výpadku príjmov sa dostali najmä domácnosti, ktoré stratili prácu, domácnosti s nízkym príjmom, živnostníci a domácnosti s členmi pracujúcimi v odvetviach najviac poznačených krízou (ubytovacie a stravovacie služby, umenie, zábava a rekreácia).

¹³ Podľa augustového prieskumu bolo v riziku, že príjmy nepokrýjú splátky a životné náklady, spolu 6,2 % zadlžených domácností, čo predstavuje 7,3 % celkového objemu úverov.

Na druhej strane, tieto očakávania zároveň čelia zvýšenej neistote a rizikám opätovného zhoršenia situácie. Týka sa to najmä prípadu, ak by aj druhá vlna pandémie priniesla výraznejšie ekonomické dôsledky. Treba pripomenúť, že pomerne veľa domácností bolo vystavených výraznému poklesu príjmov a takmer v tretine zadlžených domácností sa príjmy neobnovili na predkrízovú úroveň ani do augusta.

Celkovo možno zhrnúť, že možnosť odkladu splátok výrazným spôsobom prispela k možnosti preklenutia obdobia výpadku príjmov, ktorému počas koronakrízy čelilo značné množstvo domácností. Doterajšie údaje naznačujú, že zhoršenie kreditnej kvality portfólia po ukončení odkladov by malo byť pre bankový sektor ako celok zvládnuteľné. Rizikom je však otázna miera druhej vlny pandémie a jej ekonomické vplyvy, ale aj načasovanie ukončenia rôznych podporných programov, ktoré zmiernili vplyv krízy na domácnosti (napr. pandemické OČR, kompenzácia výpadku príjmov živnostníkom, opatrenia na podporu a udržanie zamestnanosti a pod.). Pokiaľ istá časť domácností dokáže pokračovať v splácaní iba vďaka týmto opatreniam, ich ukončenie v čase vypršania odkladov splátok by mohlo skutočné riziko v porovnaní s predchádzajúcimi odhadmi zvýšiť.¹⁴

Koronakríza potvrdila, že domácnosti nemôžu pri zadlžovaní považovať svoje príjmy za stabilné (alebo dokonca trvalo rastúce), ale je potrebné počítať aj s ich prípadným poklesom. V kríze sa ako najzraniteľnejšie domácnosti ukázali tie, ktoré nemali vytvorenú finančnú rezervu a ich splátky tvorili veľkú časť príjmu. Práve úprava limitu na maximálny podiel splátok k príjmu zo strany NBS od začiatku roka 2020 mala cieľ zmierniť toto riziko, vzhľadom na postupný nábeh tohto limitu sa však pred krízou už nestihla dostatočne prejaviť. Mnohé domácnosti sa však podľa prieskumu v reakcii na skúsenosť z krízy rozhodli zmeniť v budúcnosti svoje finančné správanie, väčšina (73 %) z nich najmä vo forme udržiavania vyššej finančnej rezervy.

Box 1

Nastavenie limitov pri poskytovaní úverov domácnostiam v čase koronakrízy zo strany NBS

NBS od roku 2014 postupne sprísňovala pravidlá pre poskytovanie nových úverov. Medzi najdôležitejšie obmedzenia patrí limit na výšku zabezpečenia úverov na bývanie (LTV), maximálnu výšku splátky (DSTI), celkovú zadlženosť (DTI), splatnosť úverov a viaceré súvisiace kvalitatívne a technické požiadavky. Cieľom opatrení NBS bolo najmä zmiernenie rizík spojených s rýchlym rastom zadlženosti domácností. S tým súvisia aj ďalšie riziká, napr. nerovnováhy na trhu nehnuteľností či vyššia citlivosť domácností na príp. krízu. Hoci tieto pravidlá boli nastavované v čase rastovej fázy cyklu, cielené riziká nezanikajú automaticky s otočením finančného alebo ekonomického cyklu. Na druhej strane, nástup

¹⁴ Riziko pre domácnosti môžu ešte zmierniť niektoré opatrenia, ktoré sú aktuálne v štádiu diskusie. Ide napr. o navýšenie kompenzácie výpadku tržieb pre živnostníkov. Už v septembri by sa malo rokovať aj o návrhu zákona, ktorý rozšíri exekučnú amnestiu aj na fyzické osoby a živnostníkov.

koronakrízy prirodzene vedie k otázke, či popri iných formách štátnej pomoci nie je vhodné uvoľniť aj reguláciu na trhu úverov domácnostiam.

Tok úverov na bývanie na Slovensku je aj napriek koronakríze stále pomerne silný. Augustový medziročný rast na úrovni 9,4 % naznačuje, že dostupnosť úverov je vysoká. Pokles v nových úveroch bol zaznamenaný najmä v mesiacoch marec a apríl. V nasledujúcich mesiacoch však banky zaznamenali pomerne významné zlepšenie prírastkov nových úverov na bývanie. Úrokové sadzby stúpili len minimálne, čo naznačuje stále silnú konkurenciu na trhu. Rast úverov je pomerne silný aj napriek tomu, že vo všeobecnosti sú banky od vypuknutia koronakrízy opatrnejšie a interné limity majú v niektorých prípadoch prísnejšie, ako samotné limity NBS. Príkladom je nevyčerpaná výnimka pre úvery s LTV nad 80 %.

NBS v súčasnosti vyhodnocuje vplyvy súčasnej krízy na domácnosti. Okrem iného aj samotný vplyv limitov NBS na odolnosť domácností. Napríklad prieskum medzi domácnosťami ukazuje dobre nastavený limit v prípade DSTI. Domácnosti s vyššou mierou zaťaženia úverovými splátkami (nad 60 %) vykazujú vyššiu mieru citlivosti na súčasnú krízu.

V súčasnej situácii nevnímame ako potrebné a vhodné zásadne zmierňovať nastavenie limitov zo strany NBS. Z pohľadu rizikovosti nových úverov je dôležité, že vývoj vo viacerých ukazovateľoch (trh práce, príjmy obyvateľstva, trh nehnuteľností) podlieha stále vysokej neistote. Ich prípadný negatívny vývoj by mohol zhoršiť schopnosť domácností splácať svoje záväzky bankám.

V súčasnosti je pri každom limite definovaná aj výnimka pre určitú skupinu domácností, ktorú je možné využiť aj počas krízového obdobia. Cieľom je, aby limity NBS neobmedzovali úverovanie „zdravým“ skupinám domácností. Ak sa to ukáže ako potrebné, **priestor pre zmierňovanie limitov NBS vidíme najmä pri výnimkách pri ukazovateli DTI.** Miernejšie nastavenie výnimiek pri tomto ukazovateli by mohlo zvýšiť dostupnosť úverovania pri menej rizikových skupinách klientov.

V prípade uvoľňovania podmienok bude dôležitú úlohu zohrávať načasovanie takýchto krokov. Skúsenosti z iných štátov, ako aj odporúčania medzinárodných inštitúcií (najmä MMF) hovoria o zmierňovaní štandardov až v čase ekonomického oživovania. V prípade úverov domácnostiam by malo ísť najmä o oživovanie v oblasti trhu práce, príjmov domácností alebo trhu nehnuteľností. Príliš skoré uvoľnenie by mohlo vyvolať skôr nechcený efekt vyššej rizikovosti nových úverov. Naopak dobre načasované uvoľnenie môže podporiť zdravý rast úverov, a tým aj oživovanie ekonomiky.

1.2 Trendy a riziká v sektore podnikov

Dynamika podnikových úverov zaznamenala stabilný vývoj počas koronakrízy, júl priniesol jej zrýchlenie

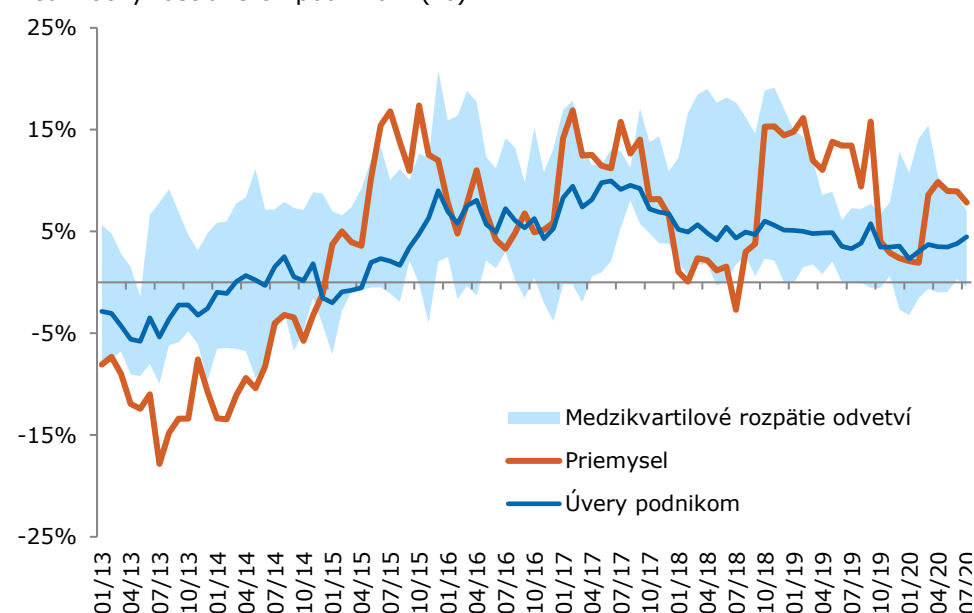
Úvery podnikom zaznamenali v prvom polroku 2020 stabilný rast počas trvania pandémie vyvolaných opatrení na úrovni 3,6 %. Úverová aktivita v júli dokonca zrýchlila a dosiahla 4,7 %. Na raste úverov sa tak takmer nepremietol výrazný prepád ekonomiky. V porovnaní so začiatkom roka úverová dynamika v tomto období (marec až jún) dokonca vzrástla. V marci a apríli zaznamenali výrazný nárast krátkodobé úvery v podobe dočerpávania schválených úverových liniek, čo sa premietlo do zrýchlenia úverovej aktivity

z februárových 3,0 % na 3,7 % v marci. Druhý štvrtrok už zaznamenal stabilný vývoj, pričom medzimesačné prírastky v tomto období boli na úrovni priemeru predchádzajúcich rokov.

Situácia naprieč ekonomickými odvetviami bola pomerne rôznorodá, keď viaceré z nich zaznamenali spomalenie toku úverov. Rast úverov výrazne formoval vývoj v priemysle, ktorý tvoril takmer polovicu rastu. Okrem priemyslu úvery rástli aj v prípade predaja automobilov, ubytovacích služieb a vybraných odborných činností. Júl bol v kontexte ekonomických odvetví naďalej pomerne rôznorodý aj keď došlo k určitému zlepšeniu situácie v niektorých ďalších odvetviach. K spomínaným odvetviám s oživením rastu úverov sa tak pridalo stavebníctvo a odborné činnosti.

Graf 6 Úverová aktivita bez vplyvu krízy, rast úverov výrazne formoval vývoj v priemysle

Medziročný rast úverov podnikom (%)

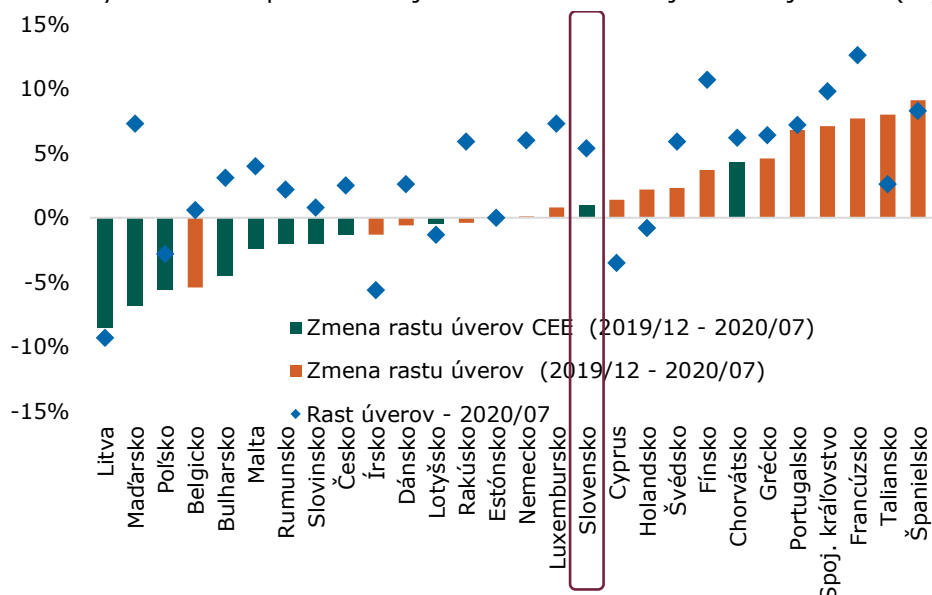
Zdroj: NBS

Poznámka: Na grafe je zobrazené medzikvartilové rozpätie medziročného rastu úverov v jednotlivých ekonomických odvetviach.

Medzi krajinami EÚ možno v kontexte vývoja objemu podnikových úverov pozorovať dva trendy. Prvým je postupné spomaľovanie úverovej dynamiky v krajinách regiónu strednej a východnej časti EÚ. Ako dôsledok sa Slovensko posunulo v rámci týchto krajín na prvé miesto v dynamike podnikových úverov. Druhým trendom je vývoj vo viacerých veľkých západných krajinách EÚ, kde došlo k výraznej akcelerácii úverovania podnikového sektora na pozadí výrazných fiškálnych stimulov.

Graf 7 Pokles úverovej aktivity v krajinách strednej a východnej časti EÚ, kým úvery výrazne rástli v západnej a južnej časti EÚ

Medziročný rast úverov podnikom a jeho zmena v období január až júl 2020 (%)

Zdroj: ECB

Poznámka: CEE – krajiny strednej s východnej časti EÚ.

V júli 2020 úverová aktivita zrýchlila na pozadí zlepšovania situácie v ekonomike po uvoľnení epidemiologických opatrení. Od nástupu krízy zaznamenali viaceré dôležité ekonomické odvetvia v mesiacoch marec až máj výrazné prepady tržieb. Koniec prvého polroka už priniesol pomerne výrazné zlepšenie situácie vo vývoji tržieb podnikov. K oživeniu došlo aj v prípade najviac zasiahnutých odvetví. Údaje z eKasy zároveň naznačujú, že možno očakávať ďalšie zvýšenie tržieb aj počas letných mesiacov, a to predovšetkým v prípade najviac zasiahnutých ekonomických odvetví. Podobný vývoj zaznamenal aj zahraničný obchod, keď po výraznom prepade obchodnej aktivity počas prvých mesiacov krízy dosiahol export v júni takmer porovnateľný objem s predchádzajúcim rokom. Indikátor ekonomického sentimentu je však napriek zlepšeniu tržieb ako aj zahraničného obchodu naďalej na nízkej úrovni, čo naznačuje pretrvávajúce neistoty medzi trhovými účastníkmi.

Vplyv koronakrízy vidieť v podobe obmedzenia dostupnosti financovania v prípade rizikovejších skupín klientov

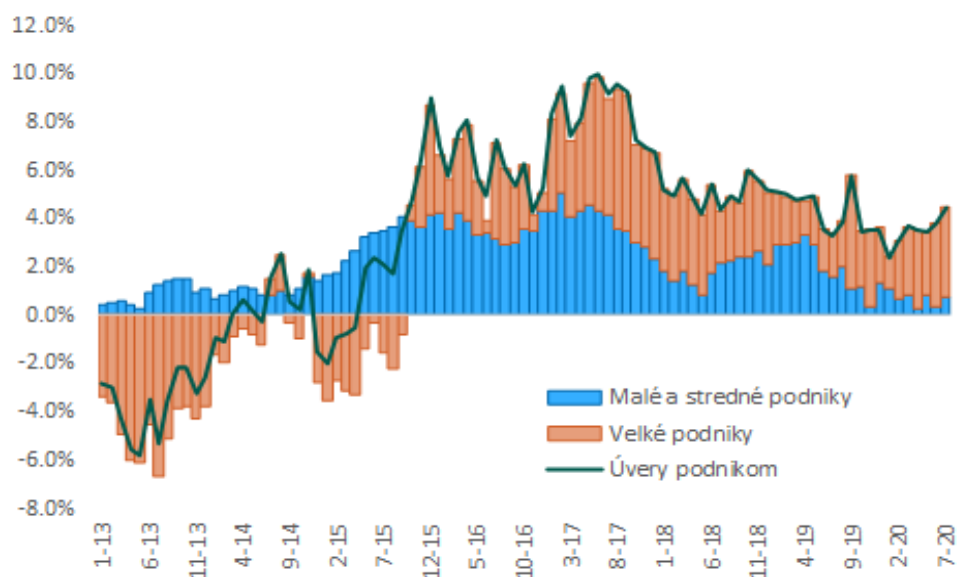
Aj keď na celkových číslach rastu podnikových úverov nevidieť takmer žiadny vplyv koronakrízy, dostupnosť financovania bola obmedzená v prípade rizikovejších skupín podnikov. Z pohľadu veľkosti podniku ťahali rast úverov predovšetkým veľké podniky, z ktorých značnú časť tvorili podniky v štátnom vlastníctve. Úverová aktivita v prípade malých a stredných podnikov, ktoré sú rizikovejšou skupinou podnikov, zostala výrazne utlmená s priemerným rastom prevyšujúcim 1 %. Dôležité je však poznamenať, že k útlmu úverovania malých a stredných podnikov došlo už aj pred koronakrízou na prelome rokov 2019 a 2020. Júl však už priniesol mierne zlepšenie aj v prípade rastu úverov

malým a stredným podnikom. Významnú úlohu v zachovaní rastu úverov zohralo úverovanie predovšetkým veľkých štátom vlastnených podnikov. Tok úverov podnikom v súkromnom vlastníctve sa naopak výrazne spomalil. Júlové zlepšenie sa v tomto prípade prejavilo len čiastočne, keď úverová dynamika v prípade podnikov pod zahraničnou kontrolou vzrástla medzi júnom a júlom z 5,5 % na 8,3 %, kým v prípade podnikov v súkromnom vlastníctve rast úverov zotrval na utlmenej úrovni 1 %.

Už spomínaný nárast krátkodobých úverov v marci a apríli podporili v ďalšom období aj úvery so splatnosťou nad 5 rokov. V tomto prípade sa však jednalo o investičné úvery len čiastočne, keď významnú časť rastu tvorila kategória ostatných úverov. Medzimesačné prírastky celkových investičných úverov (úvery so splatnosťou nad jeden rok) sa pohybovali hlboko pod priemerom predchádzajúcich rokov. V júli už nastalo oživenie aj v prípade investičných úverov.

Banky počas krízy zvýšili podiel úverov poskytnutých svojim klientom. Nárast neistoty spojený s pandémiou ochorenia COVID-19 sa premietol do čiastočného obmedzenia financovania tak novým klientom¹⁵ ako aj klientom ostatných bánk. Kým v roku 2019 dosahoval podiel úverov poskytnutých klientom mimo vlastného úverového portfólia takmer 8 %, tak v prvej polovici roka to bolo len niečo viac ako 5 %. V prípade nových klientov sa tak jednalo o redukciu úverovania o viac ako štvrtinu a v prípade podnikov s úverom v inej banke sa jednalo o ešte výraznejšie obmedzenie financovania, a to až na úrovni 40 %. Júl už priniesol čiastočnú korekciu.

Graf 8 Útlm úverovania v prípade malých a stredných podnikov

Zdroj: NBS

Poznámka: Úvery podnikom predstavujú medzioročný rast objemu podnikových úverov. Stĺpcový graf zodpovedá príspevku jednotlivých kategórií podnikov k medzioročnému rastu podnikových úverov.

¹⁵ Pod novým klientom sa rozumie podnik, ktorý pred poskytnutím nového úveru nemal úver minimálne počas predchádzajúcich dvanástich mesiacov.

Sprísnenie úverových štandardov síce uviedli takmer všetky banky, ale obmedzenie dostupnosti financovania sa týkalo predovšetkým rizikovejších skupín klientov

Obmedzenie ponuky na úverovom trhu v druhom štvrtroku 2020 uviedli takmer všetky banky, avšak bez výrazného vplyvu na rast úverov. Opatrenia proti šíreniu nákazy prijaté tak domácou vládou ako aj vládami ostatných krajín sa takmer okamžite premietli do prepadu sentimentu a perspektívy jednotlivých ekonomických odvetví. Výsledkom tak bola rýchla reakcia jednotlivých bánk v podobe sprísnenia úverových štandardov. Sprísňovanie sa dotklo všetkých úverových podmienok, najviac však výšky úveru a požadovaného zabezpečenia, v menšej miere splatnosti úverov a kovenantov. Najmenej dotknuté zostali neúrokové poplatky. Úroková marža rástla predovšetkým pri rizikovejších úveroch. Obmedzenia na strane požiadaviek na kapitál alebo likviditu alebo nákladov na zdroje banky uvádzali len v malej miere ako faktory vplývajúce na sprísňovanie úverových štandardov. Ako dôležitú skutočnosť vplývajúcu na sprísnenie úverových štandardov banky uviedli absenciu štátnych garančných schém. Napriek sprísneniu na strane ponuky či už z pohľadu bánk alebo jednotlivých úverových podmienok, zasiahnuté boli prevažne rizikovejšie skupiny klientov. Tomu zodpovedá aj vývoj objemu úverov, kde k útlmu úverovej dynamiky došlo hlavne pri vybraných skupinách podnikov.

Ku korekcii došlo aj v prípade dopytu po úveroch, predovšetkým pri financovaní investičných zámerov. Dopyt naopak rástol v prípade krátkodobého prevádzkového financovania, ako reakcia na výpadok likvidity. Po rýchlom sprísnení úverových štandardov banky skôr očakávajú postupné uvoľňovanie v nasledujúcom období. Rovnako sa očakáva aj postupné oživenie dopytu po úveroch.

Na ukazovateľoch kreditnej kvality sa koronakríza zatiaľ neprejavila

Na ukazovateľoch kreditného rizika zatiaľ nie je možné pozorovať vplyv krízy spojenej s pandémiou COVID-19. Viaceré trendy pokračovali vo vývoji z predchádzajúcich rokov. Podiel zlyhaných úverov zotrval na svojich minimách, keď k júlu dosiahol hodnotu 3,28 %. Na nízkych úrovniach zotrval aj objem novozlyhaných úverov. Vplyv pandémie na kreditné riziko podnikového portfólia sa tak ukáže až po ukončení odkladu splátok a podporných opatrení zo strany štátu.

Box 2

Odhad podielu podnikov v riziku a vplyv prijatých podporných opatrení

Cieľom tohto boxu je odhadnúť podiel podnikov, ktoré by sa ku koncu roka 2020 v dôsledku koronakrízy mohli stať nesolventnými alebo nelikvidnými. Zároveň odhadneme možný vplyv opatrení, ktoré boli

prijaté na zmiernenie vplyvov koronakrízy na sektor podnikov. Najvýznamnejšími opatreniami, ktorých vplyv je detailnejšie analyzovaný, je príspevok podnikom na náhradu mzdových nákladov a nájomné, odklad splátok úverov, štátne garančné schémy, odklad platieb daňových preddavkov a možnosť odpustenia odvodov.

Odhad podielu podnikov v riziku je založený na simulácii vplyvu prepadu tržieb na jednotlivé podniky. Vychádzame z individuálnych účtovných záznamov jednotlivých podnikov ku koncu roka 2019. Na jednotlivé podniky aplikujeme pokles tržieb, ktorý závisí od ekonomického odvetvia podniku a od veľkosti podniku.¹⁶ Čím výraznejšie zasiahla koronakríza dané odvetvie, tým je predpokladaný prepád tržieb väčší. Ešte výraznejšiemu prepadu v rámci jednotlivých odvetví čelia mikropodniky. Priemerný simulovaný medziročný pokles tržieb mikropodnikov k júnu 2020 je 20 %, pri ostatných podnikoch 12 %. Ku koncu roka 2020 predpokladáme rovnaké hodnoty medziročných zmien, čo znamená, že počas druhého polroka sa obnoví približne tretina tržieb, ktoré vypadli v prvej vlne koronakrízy.¹⁷ Schéma simulácie vplyvu tržieb a úlohy jednotlivých podporných opatrení sú zobrazené na nasledujúcom obrázku.

Schéma 2 Simulácia vplyvu prepadu tržieb na solventnosť a likviditu podnikov

Krok simulácie	Predpoklady	Opatrenia na zmiernenie
Simulácia poklesu tržieb individuálnych podnikov	- Veľkosť prepadu tržieb závisí od odvetvia a jeho citlivosti na krízu - Variabilné náklady klesnú o rovnaké percento ako tržby - Odhad zisku/straty za rok 2020 vychádza z hospodárskeho výsledku za rok 2019, od ktorého sa odpočíta pokles tržieb (znížený o pokles variabilných nákladov)	Príspevok podnikom na náhradu mzdy zamestnancom a nájomné pri zatvorenej prevádzke náklady na mzdy a nájomné, ktoré sú inak pokladané za fixné, pokladáme pri zohľadnení tohto opatrenia za variabilné (t.j. znižujeme ich o rovnaké percento ako tržby)
Odhad podielu nesolventných podnikov	- Podnik, v ktorom strata presiahne vlastné imanie, je pokladaný za nesolventný (s vysokým rizikom bankrotu)	
Odhad podielu nelikvidných podnikov a celkovej potreby dodatočnej likvidity	- Strata sa premietne do záporného finančného toku - Časť záporného finančného toku, ktorú nie je možné pokryť prostriedkami na účtoch, predstavuje potrebu dodatočnej likvidity	Odklad splátok úverov a odklad daňových preddavkov umožňujú znížiť potrebu likvidity o odložené splátky a platby Štátne garančné schémy uľahčujú pokrytie potreby likvidity prostredníctvom dodatočného financovania cez úvery

Zdroj: NBS

Výpadok tržieb spôsobí, že ku koncu roka 2020 sa do výrazného rizika nesolventnosti môže dostať približne 7,3 % všetkých podnikov¹⁸. Na zmiernenie tohto rizika najvýznamnejšie vplýva možnosť

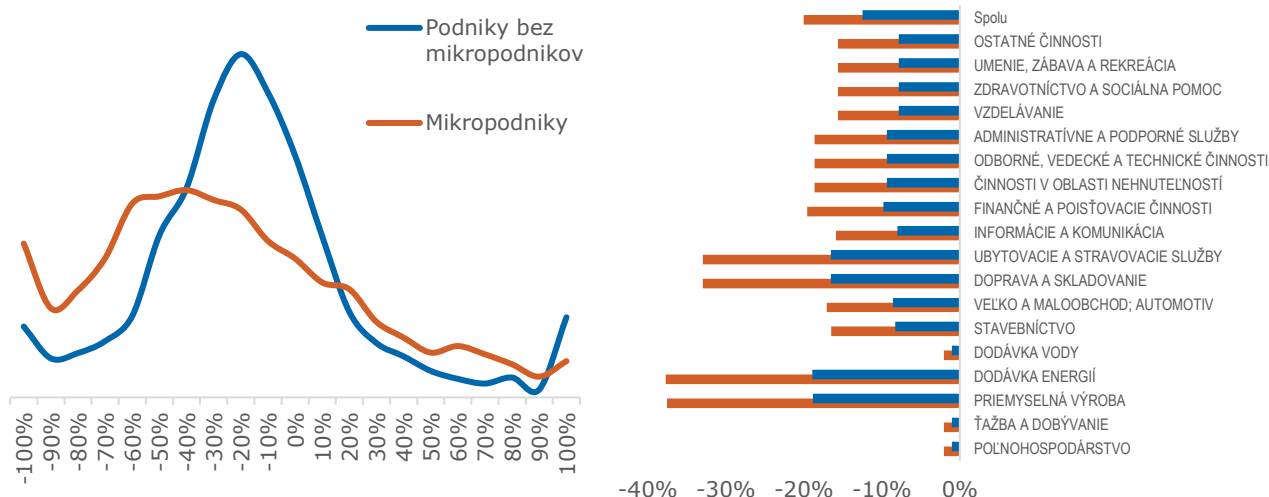
¹⁶ Simulované poklesy tržieb sú špecifické pre každý individuálny podnik, teda nie sú rovnaké pre jednotlivé podniky (ani v rámci odvetví). Keďže ku dňu spracovania analýzy neboli dostupné individuálne údaje o vývoji tržieb za individuálne podniky, poklesy tržieb boli simulované z empirických štatistických rozdelení. Pri mikropodnikoch sa vychádzalo z individuálnych údajov o vývoji tržieb z eKasy, pri ostatných podnikoch z individuálnych údajov o vývoji exportu. Podrobnejšie informácie uvádza Graf 9 a poznámky pod týmto grafom.

¹⁷ Tento predpoklad je konzistentný s predikciou NBS týkajúcej sa ďalšieho vývoja ekonomiky.

¹⁸ Do analýzy boli zahrnuté len podniky, ktoré v roku 2019 vykazovali aktivitu (t. j. dosahovali tržby) a mali kompletnú účtovnú závierku a kladné vlastné imanie.

kompenzácie nákladov na mzdy a nájomné. Bez tohto opatrenia by bol podiel podnikov v riziku o viac ako tretinu vyšší. Najvyššej miere rizika sú vystavené mikropodniky a malé podniky. Naopak nižšiemu riziku nesolventnosti sú vystavené stredné a veľké podniky, ktorým môže kompenzácia miezd a nájomného pomôcť najvýraznejšie. Práve vo väčších podnikoch majú tieto náklady výraznejší podiel na celkových nákladoch.

Graf 9 Simulovaný prepád tržieb podľa jednotlivých odvetví a kategórií veľkosti podniku

Zdroj: NBS

Poznámka: Štatistické rozdelenie pre mikropodniky vychádza z rozdelenia priemernej zmeny tržieb v mesiacoch marec až júl oproti februáru 2020 na základe údajov z eKasy. Štatistické rozdelenie pre ostatné podniky vychádza z rozdelenia medziročnej zmeny exportu za prvý polrok 2020 a z empirického pozorovania, že pokles tržieb zodpovedá približne 70 % poklesu exportu.

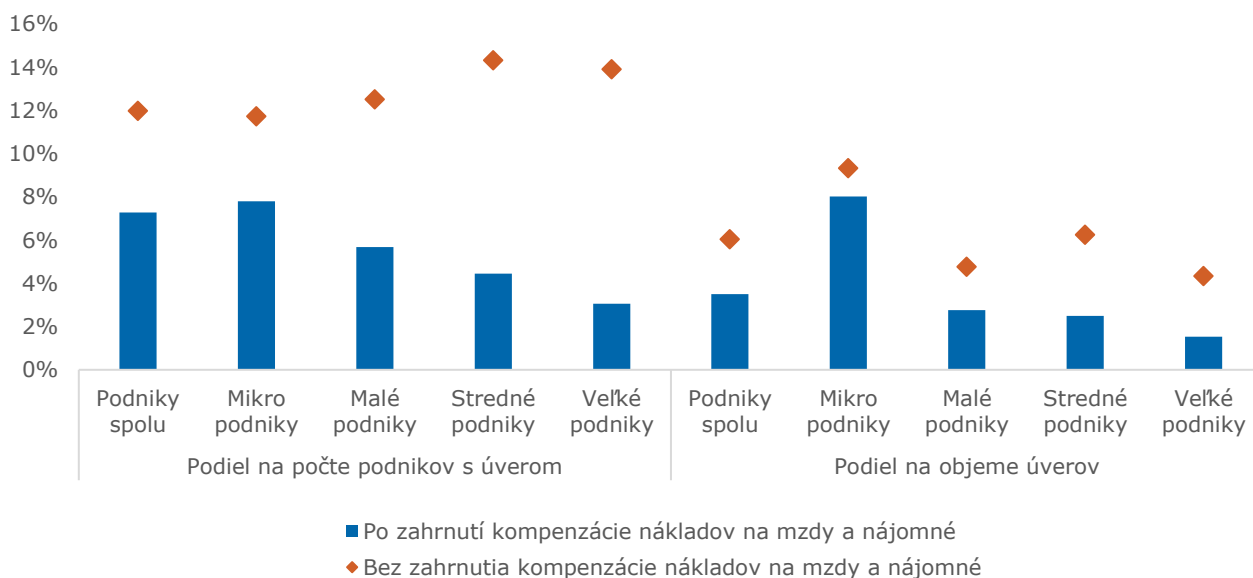
Bez zohľadnenia podporných opatrení nie je medzi malými a väčšími podnikmi výraznejší rozdiel. Väčšie podniky sú na jednej strane lepšie kapitálovo vybavené, na druhej strane je ich súvaha a výsledovka na výpadok tržieb citlivejšia. Ich pomer tržieb k aktívam je vyšší, preto aj výpadok tržieb predstavuje vyšší podiel na aktívach.

Podiel úverov poskytnutých podnikom v riziku novej nesolventnosti je približne 3,5 %. Tento podiel je nižší ako samotný podiel podnikov v riziku nesolventnosti (7,3 %). To potvrdzuje skutočnosť, že banky financujú rizikovejšie podniky v menšej miere. Vyššej miere pravdepodobnosti zlyhania sú vystavené menšie podniky. To je v súlade s empirickou skúsenosťou z predchádzajúcej krízy a nižším tempom rastu úverov poskytnutých tomuto segmentu.

Podniky, ktoré požiadali o odklad splátky aspoň na jednom úvere, sú menej rizikové z pohľadu testu solventnosti. Podiel úverov poskytnutých týmto podnikom, a ktoré sú v riziku solventnosti, predstavuje 2,6 %. Platí to však len v prípade použitia opatrenia zameraného na kompenzáciu nákladov na mzdy a nájomné. Bez tejto možnosti vykazujú podniky s odkladom splátok mierne vyššiu rizikovosť.

Graf 10 Podiel podnikov v riziku nesolventnosti a vplyv prijatých opatrení

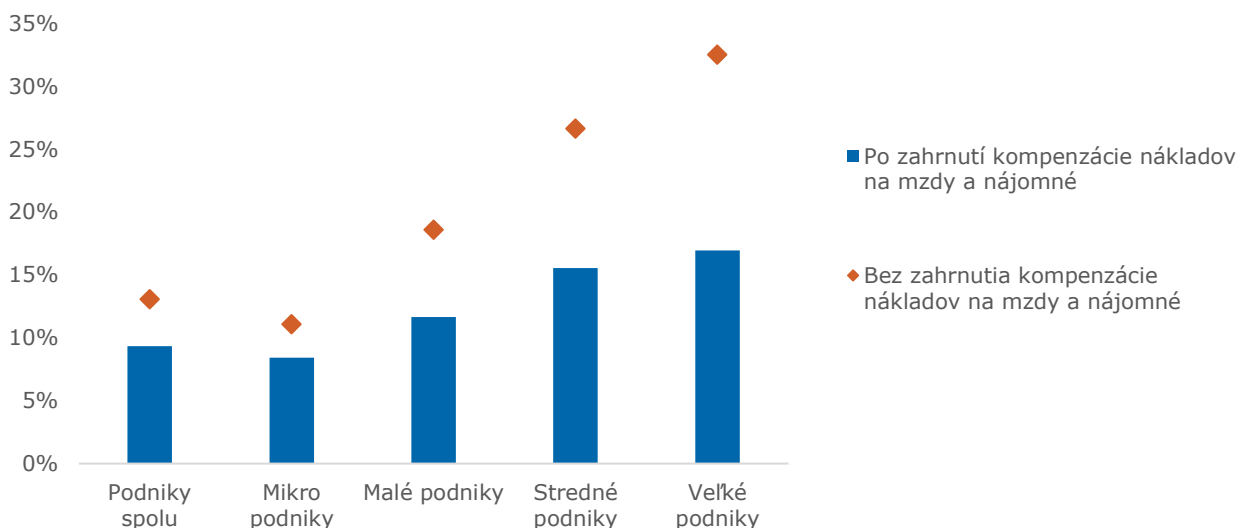
Podiel podnikov, resp. úverov podnikom, ktoré sa v dôsledku prepadu tržieb môžu stať nesolventné

Zdroj: NBS, Bisnode

Analýza dodatočnej potreby likvidity je založená na odhade schopnosti podnikov, ktoré zostali solventné, absorbovať prepád tržieb z pohľadu likvidity. Výpadok tržieb predstavuje pre podniky nielen vplyv na ziskovosť, ale aj na peňažné toky. Časť výpadku tržieb (zníženého o pokles nákladov) môžu podniky pokryť prostredníctvom svojich finančných aktív na účtoch v bankách. Ďalšiu časť je možné kompenzovať dočasným znížením iných záporných finančných tokov, najmä prostredníctvom využitia možnosti odkladu splátok a platieb daní. Zostávajúca časť predstavuje dodatočnú potrebu likvidity, t. j. potrebu dodatočného financovania sa.

Graf 11 Podiel podnikov, ktoré potrebujú na preklenutie výpadku tržieb dodatočnú likviditu

Zdroj: NBS, Bisnode

Poznámka: Podiely sú len na podnikoch, ktoré zostali solventné.

Na preklopenie výpadku tržieb bude dodatočnú likviditu potrebovať približne desatina podnikov z tých, ktoré zostali solventné. Mediánová potreba likvidity sa pohybuje medzi 4 % až 5 % z celkových aktív podniku. Výraznejšej potrebe likvidity čelia najmä stredné a väčšie podniky. Tieto podniky výraznejšie optimalizujú toky likvidity, a preto udržiavajú nižšiu rezervu likvidity.

Celkový odhadovaný objem potrebnej dodatočnej likvidity po zohľadnení podporných opatrení je na úrovni cca 0,6 mld. € až 1 mld. €. Odhad však výrazne závisí od miery využívania týchto opatrení, keďže ich vplyv je pomerne významný. Ak by neboli prijaté (alebo využívané), potreba likvidity by mohla byť 2,5-násobne až 3-násobne vyššia. Najvýznamnejší vplyv, najmä pri väčších podnikoch, majú opatrenia umožňujúce znížiť, resp. kompenzovať mzdové náklady. Dôležitý vplyv má aj možnosť odkladu splátok úverov. Ak by túto možnosť využili všetky podniky, ktoré potrebujú dodatočnú likviditu, celková úspora potreby dodatočnej likvidity by bola vo výške 0,2 mld. € až 0,3 mld. €. V priebehu prvej vlny koronakrízy problémy s likviditou pomohla zmierniť aj možnosť odkladu platenia dane z príjmov. Trvanie tohto odkladu je však kratšie ako pri odkladoch splátok, preto jeho efekt nie je v analýze zahrnutý.

Tabuľka 4 Odhadovaný objem potreby dodatočnej likvidity	
	Odhadovaný objem potreby dodatočnej likvidity v mld. EUR
Po zohľadnení všetkých opatrení vrátane možnosti odkladu splátok	0,6 až 1
Po zohľadnení všetkých opatrení okrem možnosti odkladu splátok	0,8 až 1,3
Bez zohľadnenia opatrení	1,9 až 2,7

Zdroj: NBS

Poznámka: Zohľadnené opatrenia zahŕňajú príspevok podnikom na náhradu mzdových nákladov a nájomné, možnosť odpustenia odvodov a možnosť odkladu splátok úverov.

Dodatočná potreba likvidity je nižšia ako schválený rámec garančných schém. Za predpokladu plne funkčného systému poskytovania úverov zo štátnych garančných schém by tak mohla byť krytá úvermi od bánk, pričom portfólio úverov podnikom by vzrástlo o 3 % až 5 %. Implementáciu garančných schém však v praxi komplikujú niektoré aspekty, ktoré sa týkajú najmä neistoty krytia rizika a administratívnej záťaž. Celková výška garancií vyčerpaných do júla 2020 (136 mil. €) je výrazne nižšia ako odhadnutý objem potreby dodatočnej likvidity. Na druhej strane, samotný tok negarantovaných úverov zo strany bánk je pomerne silný.

Celkovo možno zhrnúť, že prijaté podporné opatrenia by mohli výrazne zmierniť vplyv koronakrízy na podnikový sektor. Predpokladom však je, že ich využívanie nebude čeliť prekážkam alebo nezáujmu podnikov, resp. bánk. Aj v prípade ich plného využitia však zostáva prítomné riziko nárastu miery zlyhania podnikových úverov, a to o 3,5 p. b. (t. j. z 1,2 % na konci roka 2019 na 4,7 %). Pre banky to znamená dodatočný nárast opravných položiek o cca 310 mil. €, čo je asi 40 % hrubého zisku za rok 2019.

Opatrenia prijaté na zmiernenie následkov COVID-19

Krajiny na zmiernenie následkov pandémie COVID-19 a opätovné naštartovanie ekonomík a medzinárodného obchodu začali aktivizovať a prijímať rôzne opatrenia¹⁹. Vo všeobecnosti ide o opatrenia na podporu:

- likvidity podnikov a domácností (odklady splátok úverov, poskytovanie úverov a garancií z verejných zdrojov, úľavy v oblasti daňovo-odvodového zaťaženia)
- solventnosti podnikov (kapitálové injekcie z verejných zdrojov, dočasná silnejšia ochrana dlžníkov na oddialenie reštrukturalizačno-konkurzných konaní)
- exportu (poistenia krátkodobých vývozných úverov) a
- politiky zamestnanosti (kompenzácia pre podniky s povinne zatvorenou prevádzkou, príspevky kompenzujúce pokles tržieb, príspevky na udržanie pracovných miest).

Slovensko nie je výnimkou vo využívaní podporných nástrojov.

K opatreniam, ktoré sú zatiaľ považované za najúčinnnejšie, patria odklady splátok úverov podnikov a domácností a opatrenia na podporu udržania zamestnanosti. Na druhej strane, aj z dôvodu dlhších príprav a istých definičných nezrovnalostí, vládne garančné schémy nabiehajú len postupne.

Odklady splátok úverov sú efektívnym nástrojom podpory likvidity podnikového sektora

Ku koncu júla bol odklad splátok schválený pre 12 % podnikových úverov.

Keďže o odklad splátky je možné požiadať len pri vybraných typoch úverových nástrojov, je užitočné sa pozrieť na zastúpenie podnikov, ktoré majú aspoň jeden úver s odkladom splátok. Všetky úvery takýmto podnikom predstavujú takmer 19 % podnikových úverov. Najviac využívali odklad splátok mikropodniky a malé a stredné podniky s podielom úverov s odloženou splátkou v rozmedzí 13,5 % až 15,5 %. Na veľké podniky sa odklad splátok v súlade s *lex korona* nevzťahoval. Na druhej strane 6,6 % podiel úverov s odloženou splátkou reprezentuje výlučne individuálne dojednanie odkladu splátky medzi bankami a veľkými podnikmi.

Odklad splátok v najväčšej miere využili podniky z najviac postihnutých ekonomických odvetví. Pri viac ako polovici úverov v odvetví ubytovacích a stravovacích služieb bol schválený odklad splátok. V prípade umenia, zábavy a rekreácie to bola takmer jedna tretina. Z tohto pohľadu sa teda jednalo o účinné opatrenie proti okamžitým následkom krízy. Z pohľadu celkového podnikového portfólia však tieto odvetvia nie sú významné. Z hlavných odvetví boli odklady

¹⁹ Z pohľadu budúceho obnovenia ekonomického rastu a štrukturálnych reforiem je potrebné spomenúť plán obnovy EÚ (*Next Generation EU*) na financovanie národných reforiem a investícií na podporu konkurencieschopnosti a odolnosti členských štátov a EÚ ako celku (750 mld. € vo forme grantov, záruk a úverov), z ktorého by malo mať Slovensko možnosť čerpať zdroje vo výške 6,9 mld. €.

splátok vo výraznej miere využívané v prípade priemyslu a činnosti v oblasti nehnuteľností. Tieto dve odvetvia tvorili viac ako polovicu všetkých úverov s odkladom splátok.

Tabuľka 5 Najvyššie zastúpenie úverov s odloženou splátkou je v prípade veľmi citlivých odvetví

Ekonomické odvetvie	Citlivosť odvetvia na koronakrízu	Podiel úverov s odloženou splátkou	Podiel na úveroch s odloženou splátkou	Podiel na celkových úveroch
Umenie, zábava a rekreácia	Veľmi citlivé	38,6 %	2,5 %	0,8 %
Ubytovacie a stravovacie služby	Veľmi citlivé	52,4 %	5,4 %	1,2 %
Dodávka energií	Stredne citlivé	0,6 %	0,5 %	10,2 %
Činnosti v oblasti nehnuteľností	Stredne citlivé	16,7 %	26,6 %	19,4 %
Administratívne a podporné služby	Stredne citlivé	15,5 %	5,0 %	3,9 %
Ostatné činnosti	Stredne citlivé	21,5 %	0,5 %	0,3 %
Informácie a komunikácia	Stredne citlivé	9,2 %	1,3 %	1,8 %
Doprava a skladovanie	Stredne citlivé	7,0 %	4,2 %	7,2 %
Finančné a poisťovacie činnosti	Stredne citlivé	5,9 %	0,3 %	0,6 %
Stavebníctvo	Stredne citlivé	11,5 %	4,3 %	4,5 %
Odborné, vedecké a technické služby	Stredne citlivé	14,2 %	7,4 %	6,3 %
Priemyselná výroba	Stredne citlivé	15,3 %	25,7 %	20,3 %
Veľkoobchod a maloobchod	Stredne citlivé	9,3 %	12,0 %	15,6 %
Vzdelávanie	Málo citlivé	22,2 %	0,3 %	0,2 %
Zdravotníctvo a sociálna pomoc	Málo citlivé	12,0 %	1,2 %	1,2 %
Dodávka vody	Málo citlivé	1,9 %	0,3 %	2,0 %
Ťažba a dobývanie	Málo citlivé	13,0 %	0,1 %	0,1 %
Polnohospodárstvo	Málo citlivé	6,7 %	2,5 %	4,5 %

Zdroj: NBS

Poznámka: Ekonomické odvetvia boli podľa citlivosti rozdelené do troch kategórií. Delenie bolo uskutočnené primárne na základe informácií o vývoji tržieb, ktoré boli doplnené porovnaním finančných indikátorov a expertným zhodnotením odvetvia. Detailnejšie informácie týkajúce sa hodnotenia citlivosti ekonomických odvetví na vplyv pandémie ochorenia COVID-19 sú uvedené v Správe o finančnej stabilite k máju 2020 (Box 6, s. 53 – 55).

Úvery s odkladom splátok vykazujú vyššiu rizikovosť v porovnaní s úvermi bez odkladu splátok. Vyššiu rizikovosť je možné pozorovať predovšetkým v prípade ukazovateľov zadlženosti a aktivity a v menšom rozsahu aj v prípade likvidity. Pozitívne možno hodnotiť skutočnosť, že vyššia rizikovosť týchto úverov je pokrytá vyššou úrokovou sadzbou.

V medzinárodnom porovnaní krajín EHP sa Slovensko s objemom odložených úverov k celkovému úverovému portfóliu ku koncu prvého štvrtého 2020 na úrovni približne 7,5 % zaradilo mierne nad priemer krajín EÚ. Ku krajinám, ktoré tento nástroj využívajú výrazne rozsiahlejšie, sa zaraďujú Cyprus, Maďarsko, Portugalsko, Malta, Taliansko, Chorvátsko a Grécko.

Charakter nastavenia i využívania nástroja odkladu splátok naprieč krajinami EÚ je rôzny. Medzi krajinami, ktoré zverejnili parametre tohto nástroja, je najrozšírenejšie poskytovaný odklad v trvaní od 3 do 6 mesiacov, zatiaľ čo na

Slovensku takmer polovica odložených úverov mala schválený odklad v trvaní 6 až 9 mesiacov.

Využívanie vládnych garančných schém sa postupne zvyšuje

Celkovo bolo na Slovensku v súvislosti s pandémiou COVID-19 otvorených 6 garančných schém, z ktorých 2 schémy v súlade s trvalými pravidlami o povolenej štátnej pomoci (*de minimis schémy*) už boli počas druhého štvrt'roka uzavreté z dôvodu vyčerpania alokovaných prostriedkov, resp. spustenia programu veľkej garančnej schémy (3 samostatné garančné schémy).

K 31. júlu 2020 bolo poskytnutých 136 mil. € úverov so štátnou garanciou pre 1 437 podnikov. V prvej fáze boli podnikom k dispozícii len 3 *de minimis* garančné schémy, v rámci ktorých z prijímateľov pomoci boli vylúčené veľké podniky. To malo za následok, že hlavnými prijímateľmi pomoci boli hlavne mikropodniky a malé podniky (kumulatívne 74 % objemu, ale až 93 % počtu podnikov). Z celkového objemu novo-poskytnutých úverov za obdobie máj 2020 až júl 2020 (mikropodniky, malé a stredné podniky) tvorili úvery so štátnou zárukou 14 %. V júli 2020 začali banky poskytovať úvery aj z tzv. veľkej garančnej schémy.

Banky poskytovali úvery so štátnou garanciou predovšetkým klientom s overenou platobnou disciplínou v danej, resp. inej inštitúcii. Z celkového objemu štátom garantovaných úverov smerovalo len 9 % podnikom, ktoré v posledných dvanástich mesiacoch nesplácali iný bankový úver. Z pohľadu čerpania podľa ekonomických odvetví boli úvery so štátnou zárukou smerované predovšetkým do odvetví obchodu (32 %) a priemyslu (24 %). Vzhľadom na ekonomickú silu uvedených odvetví však úvery so štátnou garanciou tvorili len 11 %, resp. 6 % z celkového objemu úverov poskytnutých podnikom z daných odvetví. Dôležitosť úverov so štátnou zárukou sa prejavila predovšetkým pre podniky z odvetvia ubytovania a stravovania, kde až 45 % objemu poskytnutých úverov bolo v rámci garančných schém.

Z pohľadu medzinárodného porovnania nepatrí Slovensko v celkovej alokácii ani v čerpaní tejto formy pomoci k HDP medzi aktívne krajiny. Je však potrebné spomenúť, že čerpanie tohto nástroja je medzi krajinami EÚ relatívne mierne. Medzi najaktívnejšie krajiny vo využívaní tohto nástroja sa zaraďujú Taliansko, Poľsko a Španielsko.

Garančné schémy majú za cieľ uľahčiť prístup podnikov zasiahnutých pandémiou COVID-19 k bankovému financovaniu a v období zvýšenej rizikovej averzie bánk pôsobiť ako akcelérátor ekonomického oživenia. Predovšetkým vzhľadom na administratívnu náročnosť (nejednotnosť a nejednoznačnosť podmienok naprieč jednotlivými garančnými schémami) a možnosť vylúčenia úveru z portfólia garanciou krytých úverov zo strany štátu, je zatiaľ miera využívania tohto nástroja pomerne nízka. Na druhej strane, čerpanie úverov s vládnu garanciou má rastúci trend, keď v mesiacoch máj až júl 2020 bolo participujúcimi inštitúciami poskytnutých 14 mil. €, 46 mil. €

a 77 mil. €. Zároveň je potrebné zdôrazniť, že samotný tok nových podnikových úverov bez využitia garančných schém zo strany bánk sa počas krízy nezastavil. Naopak, vidíme pomerne silné medziročné prírastky úverov podnikom.

Opatrenia na priamu podporu zamestnanosti

Následky pandémie COVID-19 ukázali, že možnosti rozvrhnutia práce podľa Zákonníka práce spred koronakrízy neboli dostačujúce. Pre podniky, ktoré nemali možnosť svojim zamestnancom nariadiť prácu z domu, sa možnosti v prípade dlhodobého zatvorenia prevádzok rýchlo vyčerpali (nariadené čerpanie dovolenky, čerpanie konta pracovného času, resp. prekážky na strane zamestnávateľa). Zamestnávatelia požadovali zavedenie skráteného pracovného času po vzore nemeckého „kurzarbeitu“, ktorý mal aspoň z časti ochrániť pracovné miesta pred ich rušením. Podstatou toho je dohoda zamestnávateľa a zamestnancov na skrátení pracovného času a mzdy, a zahrnutie štátu (financovanie z verejných zdrojov), ktorý pokryje časť mzdy zamestnanca.

Slovenský ekvivalent tejto (zatiaľ dočasnej) formy pomoci spočíva v kompenzácii mzdových nákladov z verejných zdrojov. Kompenzácia je stanovená do výšky 80 % priemerného zárobku pre podniky, ktoré museli obmedziť, resp. prerušiť svoju prevádzkovú činnosť (najviac však do výšky 880 € na jedného zamestnanca). Zamestnávatelia sa alternatívne môžu rozhodnúť pre čerpanie paušálneho príspevku na úhradu časti mzdových nákladov na zamestnanca v závislosti od poklesu tržieb. Podniky sa môžu aktuálne voľne rozhodovať, ktorú formu pomoci využijú (pri prvotnom nastavení pomoci sa musel podnik jednorazovo rozhodnúť, ktorú alternatívu počas celej doby poberania príspevku bude využívať).

Ku koncu augusta zatiaľ vyplatili Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny spolu viac ako 520 mil. € zamestnávateľom a SZČO ako kompenzácie na mzdy zamestnancom a podporu podnikania živnostníkom. Detailnejšia analýza na júlových číslach²⁰ hovorí, že nástrojom s najvyšším čerpaním bol „kurzarbeit“, ktorý z vyplatených zdrojov z prvej pomoci (460 mil. €) tvoril až 72 %. Čerpanie prvej pomoci z hľadiska veľkosti podniku je sústredené do veľkých podnikov (39 %) a mikropodnikov (26 %), a z odvetvového pohľadu do priemyslu (44 %), obchodu (15 %) a ubytovacích a stravovacích služieb (7 %).

Nad rámec uvedenej prvej pomoci bolo k júlu 2020 vyplatených spolu 382 mil. € nemocenských dávok a dávok na ošetrovanie člena rodiny. Za rovnaké obdobie minulého roka (marec až júl 2019) ide o nárast 94 %, predovšetkým pri „pandemickom ošetrovaní“ bol pozorovaný výrazný medziročný skok, a to trinásťnásobný nárast. V letných mesiacoch sa však očakával výrazný pokles čerpania z dôvodu letných prázdnin a následnom otvorení škôl v novom školskom roku.

²⁰ https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticke-centrum/analyticke-komentare/isp_2020_prva_pomoc_august2020_aktual3_final.pdf

Nekoordinované ukončenie podporných nástrojov môže ohroziť postupné oživovanie podnikového sektora

Vo väčšine krajín EÚ sa plánuje ukončenie nástrojov pomoci pre podnikový sektor na konci roka 2020 (viazané na platnosť Dočasného rámca štátnej pomoci schváleného Európskou komisiou). Výnimku predstavujú Rakúsko, Belgicko, Estónsko a Španielsko, kde väčšinu nástrojov bude možné využiť len do októbra 2020. Na druhom konci sa nachádzajú Malta, Portugalsko a Švédsko s čerpaním pomoci aj počas prvého štvrtroka 2021.

Z pohľadu stability podnikového sektora je dôležité, aby zrušením možnosti čerpať výhody z poskytnutých foriem pomoci nevznikol dodatočný šok, ktorý by ohrozil krehké oživenie ekonomiky. Niektoré opatrenia prijaté v súvislosti s pandémiou COVID-19 sa na Slovensku plánujú stať stabilnou súčasťou nástrojov hospodárskej politiky (dočasná ochrana životaschopných podnikov pred konkurzným konaním, trvalý „kurzarbeit“). Ďalší z nástrojov, odklad splátok úverov (bez vplyvu na kreditnú kvalitu dlžníka) pre domácnosti, SZČO a malé a stredné podniky, je viazaný na vyhlásený mimoriadny stav v súlade s *lex korona*²¹. V prípade daňových úľav (pozdržanie podávania daňového priznania k dani z príjmov a platby dane), pôvodne naviazaných rovnako na mimoriadny stav v súlade s *lex korona*, je v legislatívnom konaní materiál, ktorý určuje koniec mimoriadneho stavu na účely daňových priznaní a povinnosť predložiť daňové priznanie do 31. októbra 2020. Účinnosť vládnych garančných schém je dnes nastavená s jednou výnimkou (*de minimis* schéma) na koniec roka 2020.

Súčasnú oživovanie v podnikovom sektore je podporované štátnymi podpornými schémami. Ich náhle ukončenie v tejto stále citlivej fáze oživovania môže mať veľký vplyv na podniky. Koordinácia krokov jednotlivých verejných inštitúcií je z tohto pohľadu kľúčová, tak v prípade vypínania jednotlivých nástrojov pomoci, ako aj v prípade ich načasovania.

V prípade opätovného zhoršovania ekonomického vývoja je možné zvážiť ďalšie nástroje na podporu podnikového sektora. Ak by totiž napriek poskytnutým stimulom neprichádzalo k hospodárskemu oživeniu, Slovensko môže v súlade s dočasným rámcom štátnej pomoci požiadať o schválenie ďalších podporných nástrojov. Príkladom môžu byť úvery z verejných zdrojov (ako nástroj využívaný vo väčšej miere v Litve, Estónsku a Grécku), priame platby podnikom a domácnostiam (Grécko, Dánsko a Spojené kráľovstvo), resp. kapitálový vstup do vybraných podnikov (aktuálne schválené rámce na tento typ pomoci napr. v Nemecku, Dánsku a Lotyšsku).

²¹ Zákon č 67/2020 Z. z. o niektorých mimoriadnych opatreniach vo finančnej oblasti v súvislosti so šírením nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby COVID-19 v znení neskorších predpisov.

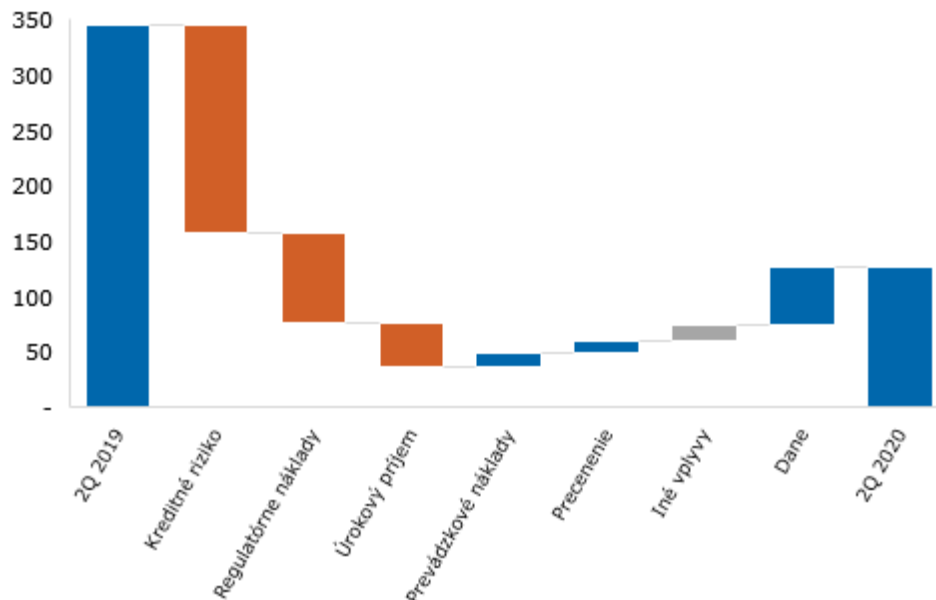
1.3 Ziskovosť bankového sektora

Ziskovosť bánk bola v roku 2020 pod výrazným tlakom a jej vývoj čelí vysokej miere neistoty

Čistý zisk bánk sa k júnu 2020 medziročne prepadol o 64 % na úroveň 125 mil. €. Nárast zisku zaznamenala len jedna z bánk, naproti tomu celkovú stratu vykázala rovnako len jedna banka. Medziročný pokles zisku bol výrazne akcelarován v prvom polroku 2020, a to zdvojnásobením sadzby bankového odvodu a nárastom nákladov na kreditné riziko. Zatiaľ čo v prípade bankového odvodu môžeme už z pohľadu celého roku 2020 hovoriť o konečnom vplyve na ziskovosť bánk (približne 150 mil. €), náklady na kreditné riziko (zatiaľ 252 mil. €) môžu v druhom polroku 2020 ešte narastať. Ich vývoj je však predmetom veľkej neistoty, predovšetkým v súvislosti s trvaním následkov pandémie COVID-19. Najväčšou neznámou je aktuálne vývoj kvality portfólia po ukončení odkladu splácania úverov, ktorý sa naplno prejaví v období od konca roka 2020 po koniec prvého štvrtťoka 2021. Okrem nákladov na kreditné riziko banky budú musieť dodatočne zohľadniť aj prípadné odúčtovanie úrokových výnosov pri klientoch, ktorí neboli schopní po ukončení odkladu opätovne začať splácať svoj úver.

Graf 12 Zisk bánk bol ku koncu prvého polroka 2020 medziročne výrazne nižší z dôvodu nárastu nákladov na kreditné riziko a bankového odvodu

Čistý zisk a najvýznamnejšie vplyvy jeho medziročného poklesu (mil. EUR)

Zdroj: NBS

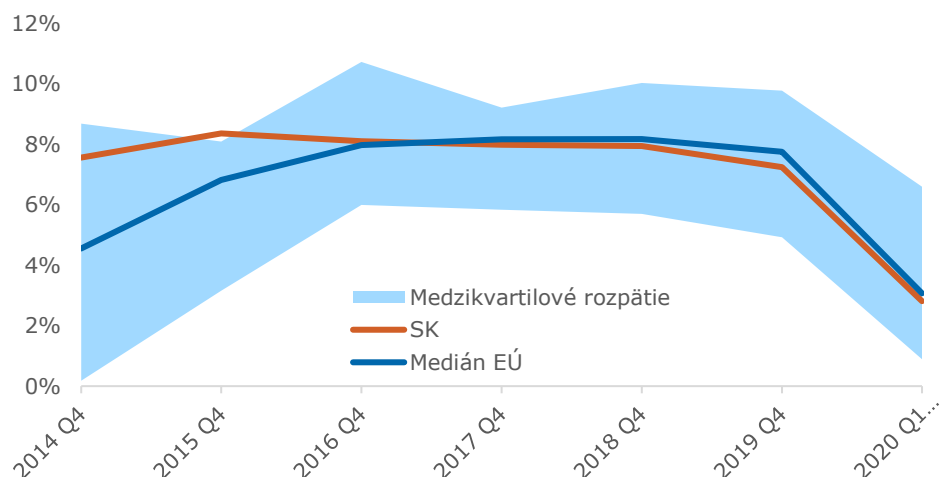
Poznámka: Regulátorne náklady zahŕňajú najmä vplyv nárastu bankového odvodu, ale aj nárast nákladov na príspevky do rezolučného fondu a ďalšie povinné príspevky.

Anualizovaná návratnosť kapitálu ku koncu prvého štvrtťoka 2020 v prípade slovenského bankového trhu dosiahla úroveň 2,8 %, čo je medzištvrtťročný pokles o 443 b. b. Úroveň ROE domácich bánk sa tak

pohybuje tesne pod priemernou úrovňou EÚ. Medián za krajiny EÚ sa v rovnakom období znížil o 468 b. b. na hodnotu 3,1 %. Zvýšenie anualizovanej hodnoty návratnosti kapitálu k prvému štvrťroku 2020 z úrovne konca roka 2019 pozorujeme len pri Slovinsku, Fínsku, Rumunsku a Grécku.

Graf 13 Návratnosť kapitálu v krajinách EÚ sa v prvom štvrťroku 2020 výrazne prepadla

Medzinárodné porovnanie návratnosti kapitálu krajín EÚ

Zdroj: ECB SDW

Poznámka: an. – anualizované.

Pandémia COVID-19, vzhľadom na jej ekonomické dôsledky, výrazným spôsobom ovplyvnila ziskovosť bankového sektora. Napriek tomu, že miery zlyhania podnikov a domácností zatiaľ nevzrástali, banky medziročne zvýšili alokáciu nákladov na kreditné riziko o 189 mil. €, pričom v druhom štvrťroku 2020 banky vytvorili až 188 mil. € opravných položiek a rezerv. Prístup jednotlivých bánk k ich tvorbe v súvislosti s pandémiou COVID-19 je však rôzny.

Medziročný nárast nákladov na kreditné riziko však pozorujeme u všetkých významných bánk, a to najmä prostredníctvom

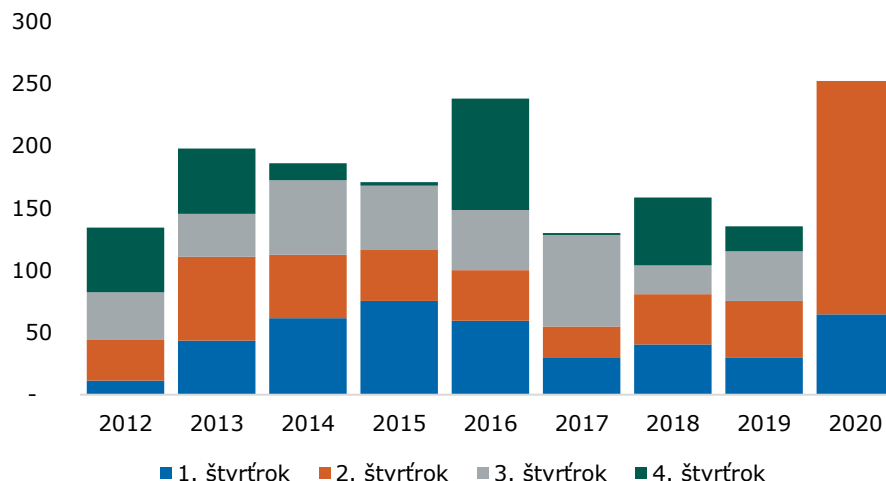
- preklasifikovania vybraných typov pôvodne nezhodnotených expozícií (Úroveň 1 podľa IFRS 9) na nezlyhané expozície s výrazným zvýšením kreditného rizika od prvotného vykázania (Úroveň 2 podľa IFRS 9) a
- aktualizácie „forward-looking indicator“ berúc do úvahy aktuálne zhoršenie makroekonomických fundamentov národného hospodárstva pre expozície s výrazným zvýšením kreditného rizika od prvotného vykázania.

Zvýšená dynamika alokácie nákladov na kreditné riziko v prvom polroku 2020 nie je odpoveďou na už realizované straty, ale vytvorením si vankúša na potenciálne straty z úverov klientov, ktorí čelia zhoršeniu finančnej situácie z dôvodu pandémie. Dôkazom toho je zaevidovaný nárast kreditného rizika v portfóliách bánk (expozície preradené z Úrovne 1 do Úrovne 2 podľa IFRS 9) a následne súvisiaca vyššia tvorba opravných položiek. Naproti tomu,

nárast zlyhaných expozícií (Úroveň 3 podľa IFRS 9), ani významný nárast miery ich pokrytia opravnými položkami a rezervami nebol zaznamenaný ani medziročne, a zatiaľ ani počas trvania pandémie COVID-19.

Graf 14 Tvorba opravných položiek za prvý polrok 2020 presiahla objem vytvorených opravných položiek za posledné roky

Štvrťročná tvorba opravných položiek od roku 2010 (mil. EUR)

Zdroj: NBS

Poznámka: K 1. 1. 2018 zmena účtovných štandardov k tvorbe opravných položiek z IAS 39 na IFRS 9.

Z pohľadu ziskovosti bankového sektora je preto dôležité, že parlament na svojej júlovej schôdzi schválil zrušenie povinnosti bánk uhrádzať splátky bankového odvodu do konca roka 2020. Banky k júnu 2020 zaplatili na bankovom odvode 150 mil. €, čo je takmer dvojnásobne viac ako za rovnaké obdobie minulého roka. V prípade, ak by bol bankový odvod zrušený od začiatku roka 2020, zisk bankového sektora by bol na úrovni 244 mil. € a jeho medziročný pokles by bol oproti aktuálnym 64 % na úrovni 30 %. Zároveň je dôležité, že bolo podpísané Memorandum o porozumení medzi Ministerstvom financií SR a Slovenskou bankovou asociáciou, ktoré výhľadovo bankový odvod nahrádza novou schémou (2020 – 2023) na podporu ekonomiky. Banky sa podpisom dokumentu zaviazali investovať ročne do štátnych projektov 0,5 mld. € (vrátane projektov Rozvojového fondu Slovenska a nákupu štátnych dlhopisov) a každoročne navyšovať objem úverov domácnostiam a podnikom o 1 mld. €. Zároveň pre banky so sídlom na Slovensku platí, že svoju dividendovú politiku obmedzia najviac do objemu čistého zisku za daný rok zníženého o sumu rovnú 0,2 % vybraných pasív²². Uvedené má za cieľ posilniť vlastné zdroje bánk do takej miery, aby pokryli kapitálové náklady spojené s financovaním ekonomiky.

Úrokový príjem bankového sektora pokračoval v systematickom poklese aj v prvom polroku 2020. NBS v posledných rokoch poukazovala na zhoršujúcu

²² Výpočet podľa zákona č. 384/2011 Z. z. o osobitnom odvode vybraných finančných inštitúcií a o doplnení niektorých zákonov so stavom pasív k 30. 6. 2020.

sa mieru ziskovosti bankového sektora. Jedným z hlavných dôvodov sú klesajúce úrokové marže bánk. To spôsobuje dlhodobý pokles najvýznamnejšej položky ziskovosti bánk – úrokových príjmov. Čisté úrokové príjmy v retaili medziročne klesli o 5 %, pričom všetky štyri predchádzajúce štvrtročné príspevky boli najnižšie od prvého štvrtroka 2013. Príjmy z dlhopisového portfólia sa medziročne znížili o 13 %. Dôvodom tohto významného poklesu (1,3 mld. €) bola splatnosť 2 emisií slovenských štátnych dlhopisov s kupónom 4 %, resp. 5,3 % bez ich adekvátnej náhrady. Jediným významným sektorom, ktorý dokázal medziročne zvýšiť úrokový príjem, bol sektor podnikov, a to o 2 %.

Čistý príjem z poplatkov a provízií vo vzťahu k sektorom retailu a podnikov zaznamenal prvý medziročný pokles (-0,4 %) od tretieho štvrtroka 2017.

Tlak na ziskovosť naďalej vplýva na zefektívňovanie procesov a optimalizáciu prevádzkových nákladov bankového sektora. Banky medziročne na prevádzkových nákladoch ušetrili 2 %. Dynamika medziročného rastu personálnych nákladov výrazne spomalila a dosiahla najnižšiu hodnotu od roku 2017, a to úroveň 1 %. Je zrejmé, že pandémie COVID-19 urýchlí uje transformáciu bánk smerom k zoštíhleniu prevádzky, digitalizácii procesov, pretláčaniu klienta do on-line priestoru a optimalizácii obchodných miest.

1.4 Solventnosť a likvidita bankového sektora

Solventnosť a finančná páka

Solventnosť bánk sa v priebehu prvého polroka 2020 mierne zlepšila a ku koncu druhého štvrtroka 2020 bola na úrovni 19,5 %. Úroveň kapitálu sa v porovnaní s predchádzajúcim rokom (18,2 % k 31. 12. 2019) zvýšila hlavne vďaka tomu, že kapitál bánk bol navýšený takmer o celý zisk z roku 2019. Napriek tomu je kapitálová primeranosť bankového sektora na Slovensku mierne pod priemerom EÚ (19,8 %). Z hľadiska kvality kapitálu je však pozitívne, že väčšinu vlastných zdrojov (86 %) aj počas prvého polroka 2020 tvoril vlastný kapitál Tier 1.

Aj vďaka rozhodnutiam NBS o tvorbe kapitálových vankúšov prijatých v minulých rokoch vstupoval bankový sektor do koronakrízy s dostatočnou kapitálovou primeranosťou. V období 2016 – 2019 bolo prijatých viacero rozhodnutí o zvyšovaní kapitálových vankúšov, ktoré prispeli k posilneniu odolnosti bánk. Zvyšovanie vankúšov vytváralo tlak na znižovanie dividendovej politiky, čo sa prejavilo nárastom kapitálovej primeranosti pred koronakrízou. Osobitnú úlohu v tomto zohráva proticyklický kapitálový vankúš, ktorým NBS priamo pripravovala bankový sektor na zlé časy. Vďaka jeho navýšovaniu v rokoch 2016 až 2019 mohla NBS pristúpiť k jeho postupnému znižovaniu. K vyššej tvorbe kapitálových vankúšov prispela aj zmena bankovej regulácie, napríklad zavedením požiadaviek na MREL a zmena prístupu k určovaniu požiadaviek na kapitál z druhého piliera v rámci jednotného mechanizmu dohľadu.

Graf 15 Rozhodnutia NBS o kapitálových vankúšoch a miera vyplácania dividend (%)

Zdroj: NBS

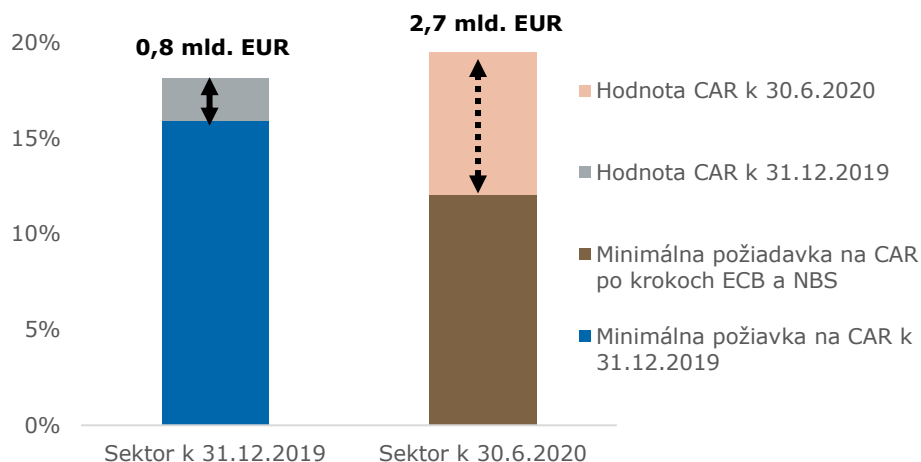
Poznámka: Miera vyplácania dividend je mediánová hodnota za významné banky.

Z hľadiska aktuálnej situácie, keď sú vyhliadky ekonomickej situácie stále neisté, je odolnosť bankového sektora kľúčová. Dôležitú úlohu v prípade odolnosti bankového sektora tak zohráva aj dividendová politika bánk. V takomto období neistoty v tomto kontexte reagovala, podobne ako ECB, aj NBS odporúčaním č. 1/2020, ktorým odporučila bankám dočasne pozastaviť výplatu dividend (detailnejšie informácie uvádza Box 3).

V dôsledku celkového posilnenia kapitálu bankového sektora sa zlepšil aj ukazovateľ finančnej páky. Na konci druhého štvrťroka 2020 sa v porovnaní s koncom roka 2019 mierne zvýšil zo 7,6 % na 7,8 %. Všetky banky s dostatočnou rezervou plnili jeho minimálnu požiadavku na úrovni 3 %.

Graf 16 Navýšenie dobrovoľného kapitálového vankúša

Kapitálová primeranosť bankového sektora (%)

Zdroj: NBS

Poznámka: CAR – primeranosť vlastných zdrojov (Capital Adequacy Ratio), ECB – Európska centrálna banka, NBS – Národná banka Slovenska.

Od začiatku roka 2020 stúpol dobrovoľný kapitálový vankúš o vyše 1,9 mld. €, čo predstavuje rozdiel medzi aktuálnou hodnotou kapitálu a minimálnou regulatórnou požiadavkou na jeho výšku. Tento dobrovoľný kapitálový vankúš narástol v dôsledku viacerých zmien. Na jednej strane banky reagovali na situáciu a výzvy regulátorňích orgánov tak, že nepristúpili k vyplácaniu dividend a takmer celý zisk z roku 2019 použili na zvýšenie celkového objemu kapitálu. Na druhej strane ECB uvoľnila požiadavky na kapitál a zároveň viaceré makroprudenciálne authority v EÚ vrátane NBS a ČNB pristúpili k zníženiu miery proticyklického kapitálového vankúša. Tým sa výška voľného kapitálu v bankovom sektore zvýšila na približne 2,7 mld. €. Vankúš na zachovanie kapitálu z toho predstavuje 0,92 mld. €. Banky teda majú dostatok voľného kapitálu, aby mohli pokračovať v podpore oživenia ekonomiky cez poskytovanie nových úverov.

Box 3

Odporúčanie NBS o distribúcii vlastných zdrojov

Pandémia COVID-19 výrazne zvýšila pravdepodobnosť materializácie vybraných finančných rizík.

V bankovom sektore sa zintenzívnilo riziko z nesplácaných úverov, v poisťovníctve narástlo riziko vyplývajúce z transformácie splatnosti v životnom poistení a očakáva sa i rast poisťovních plnení v rámci neživotného poistenia v odvetviach kryjúcich ekonomické škody. V prípade ich materializácie môže mať uvedené významný vplyv na stabilitu finančného sektora a jeho schopnosť plniť si základné funkcie vo vzťahu k subjektom reálnej ekonomiky.

Európsky výbor pre systémové riziká v máji 2020 odporučil orgánom dohľadu obmedziť rozdeľovanie zisku počas trvania pandémie COVID-19. Cieľom tohto odporúčania je zmiernenie rozsahu systémového rizika vo finančnom sektore a prispieť tak k ekonomickému oživeniu. Obdobné odporúčania a výzvy na obozretnú dividendovú politiku a zodpovedný prístup k rozdeľovaniu kapitálu vydali aj Európska centrálna banka, Európsky orgán pre bankovníctvo i Európsky orgán pre poisťovníctvo a dôchodkové poistenie zamestnancov. NBS reagovala na krok Európskeho výboru pre systémové riziká vydaním odporúčania č. 1/2020 o distribúcii vlastných zdrojov a zisku bankami a poisťovňami počas pandémie COVID-19²³. Účinnosť odporúčania je aktuálne nastavená do konca roka 2020. V prípade potreby je NBS pripravená aktívne pristúpiť k prehodnoteniu účinnosti a rozsahu odporúčania s cieľom čo najadresnejšieho posilnenia odolnosti finančného sektora.

NBS vydaním odporúčania sledovala vytvorenie predpokladov na oživenie hospodárstva a stabilitu finančného sektora. Kľúčovým predpokladom k hospodárskemu oživeniu je, aby si subjekty finančného sektora aj počas trvania následkov pandémie COVID-19 plnili svoje úlohy k financovaniu podnikov a domácností. Zároveň, kapitálové vybavenie subjektov finančného sektora, ktoré zabezpečí ich odolnosť v čase narastajúcej neistoty, posilní ich schopnosť absorbovať prípadné straty.

Hlavnou myšlienkou odporúčania je udržanie objemu a kvality kapitálu bánk a poisťovní s významným vplyvom na slovenský finančný trh, a to vrátane ziskov dosiahnutých za rok 2019. Vybrané finančné subjekty by sa počas platnosti odporúčania mali zdržať rozdeľovania ziskov a rezerv, výplaty kupónov

²³ http://www.nbs.sk/_img/Documents/_Legislativa/_Vestnik/ODP_1_2020.pdf

z vydaných perpetuitných nástrojov, výplaty variabilnej zložky odmien a spätného odkupu nástrojov, ktoré sú súčasťou vlastných zdrojov.

Národná banka Slovenska znižovala od nástupu koronakrízy proticyklický kapitálový vankúš už dvakrát

Výskyt kríz je na finančnom trhu zvyčajne spojený s nárastom počtu a objemu zlyhaných úverov a so zníženou ochotou bankového sektora poskytovať úvery v ekonomike v nepriaznivých časoch. To následne môže ešte prehĺbiť a predĺžiť priebeh krízy v ekonomike a zvýrazniť jej nepriaznivé vplyvy na súkromný sektor. V snahe zmiernenia nepriaznivých vplyvov spojených s vývojom ekonomického a finančného cyklu je bankovému sektoru stanovovaný tzv. proticyklický kapitálový vankúš. Ide o požiadavku na kapitál, ktorá je v slovenských podmienkach stanovovaná NBS, a ukladá ju bankám s cieľom vytvorenia dostatočnej rezervy na krytie rizík spojených s vývojom finančného cyklu. Proticyklický kapitálový vankúš sa vytvára v priaznivých časoch ekonomického a finančného cyklu, keď schopnosť tvorby zisku zo strany bankového sektora je relatívne vysoká a rozpúšťa sa v nepriaznivých časoch recesie alebo finančnej krízy, keď dochádza k nárastu strát bankového sektora, napríklad zvýšenou mierou zlyhávania poskytnutých úverov. Zároveň v nepriaznivých časoch krízy klesá aj ochota bankového sektora k poskytovaniu úverov. Vytvorenie dostatočnej kapitálovej rezervy, ktorá umožňuje bankám krytie strát tak znižuje aj averziu bankového sektora k riziku v časoch ekonomického stresu a napomáha k zachovaniu plnenia základných funkcií bankového sektora, vrátane poskytovania úverov.

Od roku 2014, keď sa začal určovať proticyklický kapitálový vankúš na Slovensku, NBS postupne zvýšila jeho úroveň až na 2 % z objemu rizikovo-vážených aktív²⁴. Pre navyšovanie proticyklického kapitálového vankúša tak boli využité dobré časy (2016 - 2019), keď slovenská ekonomika zaznamenala priaznivý makroekonomický vývoj. Úvery v ekonomike dosahovali dynamický rast a ziskovosť bankového sektora bola relatívne stabilná. Nástupom koronakrízy sa však situácia zmenila. Ekonomický rast sa prepadol, počet nezamestnaných sa zvýšil a banky po dlhšom období pristúpili k sprísneniu úverových štandardov, pričom ich ziskovosť sa výrazne zhoršila. Vplyvom týchto udalostí NBS už dvakrát pristúpila k zníženiu úrovne proticyklického kapitálového vankúša. Najprv 28. 4. 2020 zrušila svoje rozhodnutie o zvýšení úrovne proticyklického kapitálového vankúša o 0,5 p. b. na 2 %, ktoré malo byť účinné od augusta 2020, a následne 14. 7. 2020 NBS pristúpila k ďalšiemu zníženiu jeho úrovne o 0,5 p. b. na 1 % s termínom účinnosti od 1. 8. 2020. Cieľom týchto krokov bolo vytvoriť bankovému sektoru dostatočný priestor na

²⁴ Objem reguláciou definovaných aktív, prevažne úverov, upravených koeficientom zohľadňujúcim mieru rizikovosti jednotlivých typov aktív.

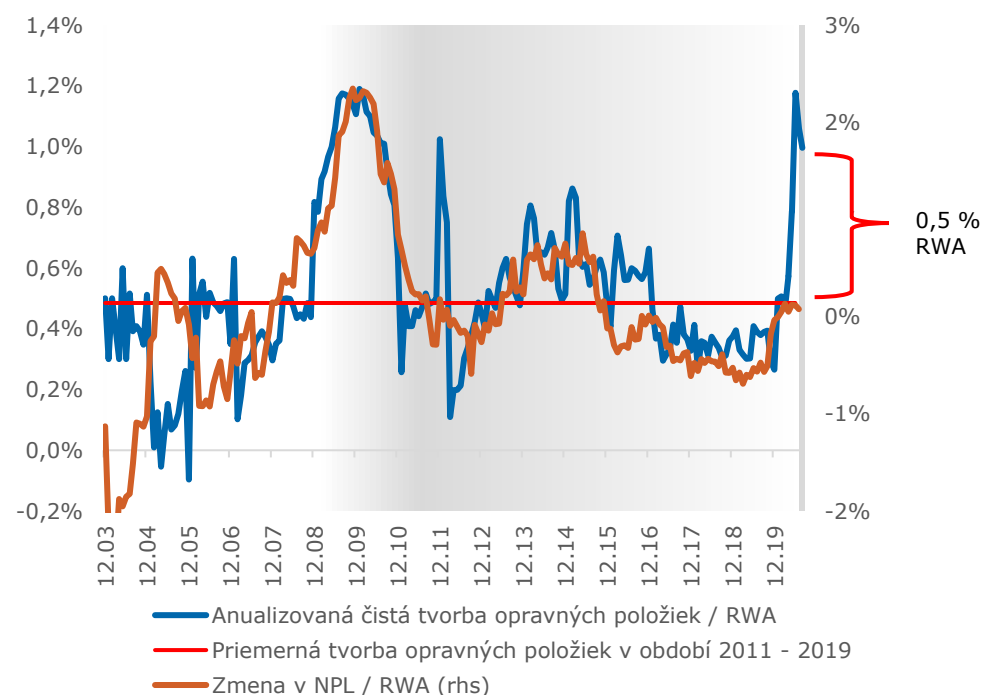
vysporiadanie sa s prípadnými stratami vyplývajúcimi z kreditného rizika a udržanie plynulého poskytovania základných funkcií bankového sektora, vrátane pokračovania úverovania ekonomiky.

NBS pri rozhodnutiach o znižovaní úrovne proticyklického kapitálového vankúša zohľadnila celkový vývoj v bankovom sektore a na úverovom trhu s osobitným dôrazom na vývoj kreditného rizika, predovšetkým v oblasti zvýšenej tvorby opravných položiek a očakávanej miery zlyhaných úverov.

Miera zlyhaných úverov si od nástupu koronakrízy zachovala stabilný priebeh, čo do značnej miery súvisí s prijatými opatreniami, predovšetkým s možnosťou dočasného odkladu úverových splátok. Zatiaľ teda nedošlo k akcelerácii miery zlyhaných úverov. Pri opravných položkách je situácia odlišná, keďže banky po nástupe koronakrízy pristúpili k ich zvýšenej tvorbe. Kým teda v kríze 2008 – 2010 mala tvorba opravných položiek rovnaký priebeh ako zlyhávanie úverov, aktuálne môžeme hovoriť skôr o ich preventívnej tvorbe (Graf 18). V porovnaní s júlom 2019 sa výška vytvorených opravných položiek strojnásobila. Na konci júla tohto roka čistá tvorba opravných položiek prekročila úroveň 253 mil. €, kým pred rokom to bolo iba 86 mil. €. Pre účely rozhodovania o výške proticyklického kapitálového vankúša je dôležité sledovať, ako výrazne tvorba opravných položiek prekračuje úroveň ich bežnej tvorby.

Graf 17 Vývoj zlyhaných úverov a anualizovanej tvorby opravných položiek v bankovom sektore

(%, %)

Zdroj: NBS

Poznámka: Šedé podfarbenie na grafe označuje výskyt stresových období na slovenskom finančnom trhu (globálna finančná kríza a kríza vyvolaná šírením ochorenia COVID-19). RWA – rizikovo-vážené aktíva.

Kým v pokrízovom období 2011 až 2019 bola priemerná ročná úroveň tvorby opravných položiek v bankovom sektore na úrovni 0,5 % rizikovo-vážených aktív, k máju 2020²⁵ tvoril anualizovaný objem opravných položiek už takmer 0,8 % rizikovo-vážených aktív a na konci júla 2020 to už bolo vyše 1 % rizikovo-vážených aktív. Objem mimoriadnej tvorby opravných položiek tvorených nad rámec ich bežnej tvorby v nekrízových časoch tak v čase prijímania posledného rozhodnutia o znížení proticyklického kapitálového vankúša²⁶ dosiahol úroveň približne 0,3 % rizikovo-vážených aktív, aktuálne k mesiacu júl už okolo 0,5 % rizikovo vážených aktív (Graf 18). Banky pristúpili k zvýšenej tvorbe opravných položiek najmä z dôvodu zhoršených očakávaní ohľadom budúceho vývoja pri zlyhaných úveroch. Súčasná vyššia tvorba opravných položiek súvisí hlavne so zakomponovaním zhoršenej makroekonomickej predikcie v modeloch pre tvorbu opravných položiek v súlade s účtovnými štandardami IFRS 9 a s preklasifikovaním časti úverov so zvýšeným rizikom do vyššej kategórie úverov, kde je pre ešte nezlyhaný úver potrebné tvoriť opravnú položku pokrývajúcu už celú životnosť úveru.

Napriek tomu, že doterajšia zvýšená tvorba opravných položiek neodráža už reálne vzniknuté straty z úverov, ale je výsledkom odhadu budúcich strát na základe rôznych parametrov, NBS už druhýkrát po sebe pristúpila k zníženiu úrovne proticyklického kapitálového vankúša. Týmto krokom chcela NBS vytvoriť pre banky priestor pre využitie zníženej kapitálovej požiadavky na tvorbu opravných položiek a zabezpečiť dostatok voľného kapitálu potrebného na financovanie rastu úverov. Nakoľko doterajšie zníženie úrovne proticyklického kapitálového vankúša na úroveň 1,00 % svojou mierou zníženia presiahlo objem mimoriadnych opravných položiek vytvorených v tomto období nad rámec ich bežnej tvorby, poskytlo bankovému sektoru dostatočný priestor a možnosť pokračovania ich tvorby v prípade potreby aj v nasledujúcich mesiacoch. Dá sa očakávať, že k zvýšenej miere zlyhania úverov môže dôjsť po expirácii prijatých opatrení, predovšetkým po ukončení odkladu splátok úverov. Od výšky skutočne zlyhaných úverov tak bude následne závisieť, či trend zvýšenej tvorby opravných položiek bude pokračovať aj v nasledujúcom roku, alebo naopak dôjde k zníženiu ich úrovne v prípade, že by sa aktuálny preventívny prístup ukázal ako príliš konzervatívny. NBS komunikovala očakávanie, že tento uvoľnený kapitál nebude akcionármi bánk využitý na výplatu dividend alebo k spätného nákupu akcií, ale bude aj naďalej využívaný pre účely zachovania odolnosti bánk a udržania vitálnych funkcií bankového sektora.

Pre ďalšie zmeny výšky proticyklického kapitálového vankúša bude dôležitý vývoj v oblasti kreditných strát, zlyhaných úverov, dostatočnosti voľného kapitálu na úverovanie ekonomiky, ako aj dividendová politika

²⁵ Najaktuálnejší dostupný údaj o tvorbe opravných položiek pri rozhodnutí o výške proticyklického kapitálového vankúša z júla 2020.

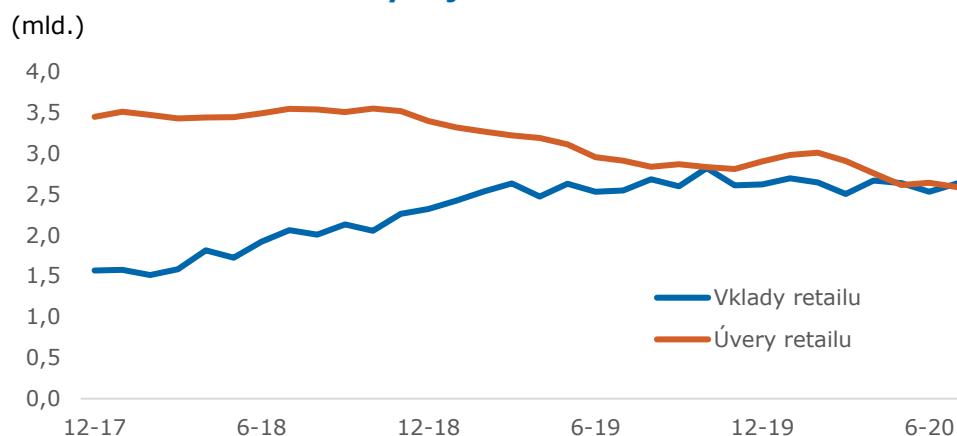
²⁶ V júli 2020.

bánk. NBS bude detailne monitorovať tieto oblasti a v prípade potreby je pripravená pristúpiť k ďalšiemu znižovaniu miery proticyklického kapitálového vankúša.

Bankový sektor disponuje dostatkom stabilných a zároveň lacných zdrojov financovania, likvidné aktíva sa zvýšili

Pokračujúci rast úverov podnikom a domácnostiam si vyžaduje dostatok stabilných zdrojov financovania. Najvýznamnejšiu časť týchto zdrojov v slovenskom bankovom sektore dlhodobo tvoria vklady. Z pohľadu finančnej stability je preto dobré, že aj počas prvého polroka 2020 si vklady udržali relatívne robustný medziročný rast, ktorý v júli dosiahol 4,8 %. Navyše, v segmente retailu, ktorý je z hľadiska stabilných zdrojov rozhodujúci, bol medziročný rast objemu vkladov a úverov na podobnej úrovni. Aj vďaka tomu celkový tlak na podiel úverov na vkladoch počas roka 2020 nerástol a tento ukazovateľ zaznamenal relatívne stabilný priebeh.

Graf 18 Medziročné zmeny objemu úverov a vkladov retailu

Zdroj: NBS

Cena, ktorú banky platili za vklady a ostatné zdroje financovania, klesala aj počas prvého polroka 2020. Bankový sektor zaznamenal pokles ceny vo všetkých hlavných kategóriách. Najmä vplyvom uvoľnenej menovej politiky dokázali banky postupne získať lacnejšie zdroje nielen z medzibankového trhu (výnimku tvoria len niektoré vnútrogrupinové transakcie), ale aj cez vklady či emisie krytých dlhopisov. Počas prvého polroka 2020 v bankovom sektore klesol medián nákladu na zdroje z 0,17 % na 0,06 %. Zároveň však ostávajú medzi bankami významné rozdiely, ktoré súvisia najmä s cenou, ktorú jednotlivé banky platia za vklady domácností.

Z pohľadu likvidity bolo prospešné, že banky zvýšili investície do domácich štátnych dlhopisov. V prvých siedmich mesiacoch vzrástol objem štátnych dlhopisov o takmer 900 mil. €. Prejavilo sa to aj v celkovom náraste objemu likvidných aktív, vďaka čomu sa vo viacerých bankách zvýšil ukazovateľ krytia likvidity (LCR). Nárast investícií do štátnych dlhopisov mal síce priaznivý vplyv na likviditu, v aktuálnom prostredí nízkych úrokových sadzieb mal však

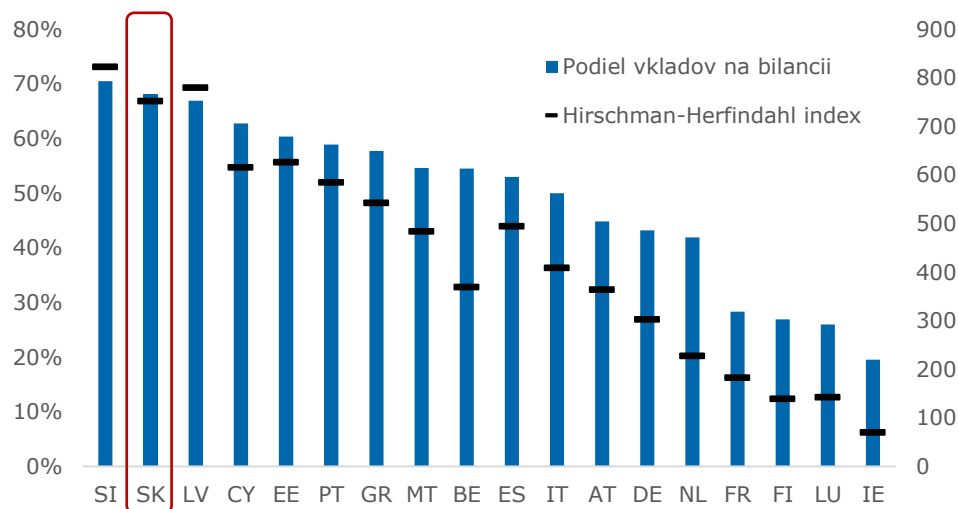
negatívny vplyv na priemerný výnos dlhopisového portfólia. Od decembra 2019 do mája 2020 klesla priemerná výška kupónov v tomto portfóliu z 2,46 % na 2,13 %.

Likviditu ovplyvnili aj emisie krytých dlhopisov do vlastného portfólia, ktoré sa v tomto polroku objavili po prvýkrát v histórii. Napriek tomu, že hlavnou motiváciou tejto operácie je využitie mimoriadne lacných úverov z centrálnej banky s priaznivým vplyvom za ziskovosť, táto aktivita má vplyv aj na likviditu.

Obchodný model slovenského bankového sektora je postavený na dostatku vkladov podnikov a domácností. V rámci eurozóny je miera podielu vkladov druhá najvyššia. Tento typ zdrojov predstavuje nielen stabilný, ale aj relatívne lacný spôsob financovania sa. Zároveň to však znamená, že tento obchodný model patrí v eurozóne medzi najmenej diverzifikované. Preto je dôležité, že samotné vklady podnikov a domácností nie sú neprimerane koncentrované ani čo sa týka konkrétnych klientov, ani produktového zloženia. Dostatok vkladov tiež znamená, že bankový sektor ako celok nie je závislý ani na zdrojoch z centrálnej banky alebo na zahraničných vkladoch.

Graf 19 Podiel vkladov podnikov a domácností na bilancii bankového sektora

(%, HHI index)

Zdroj: NBS

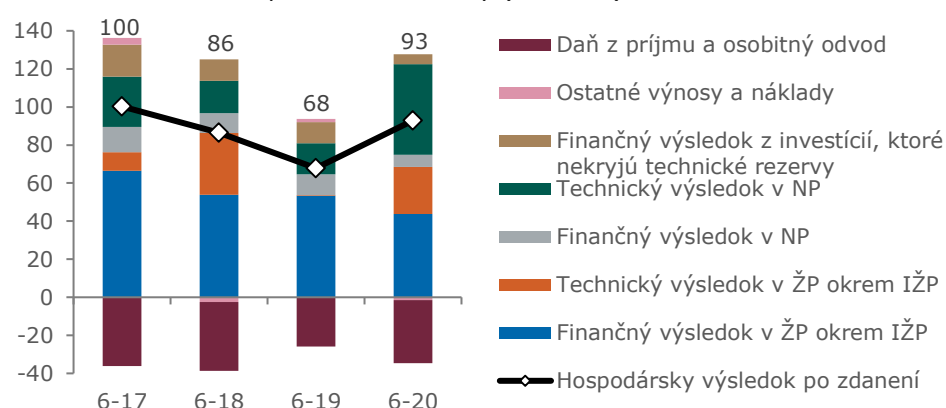
2 Sektor poisťovní

Pozitívny vývoj hospodárskeho výsledku

Hospodársky výsledok sektora ku koncu prvého polroka 2020 dosiahol v čistom vyjadrení 93 mil. €. V rovnakom období minulého roka bola jeho výška dodatočne znížená v dôsledku účtovnej zmeny²⁷, preto medziročné porovnanie naznačuje vysoký nárast o 37 %. V porovnaní s rokmi 2017 a 2018 je však výška čistého zisku relatívne stabilná (Graf 20). Analizovaný ukazovateľ ROE dosiahol k júnu 2020 14,34 %.

Graf 20 Zisk sektora poisťovní bol výsledkom výrazných variácií jednotlivých zložiek

Rozklad čistého zisku poisťovní na zložky (mil. EUR)

Zdroj: NBS

Poznámka: Údaj nad stĺpcami vyjadruje hodnotu čistého zisku v mil. EUR. ŽP – životné poistenie, IŽP – investičné životné poistenie, NP – neživotné poistenie.

Hospodársky výsledok v životnom poistení (okrem investičného životného poistenia, „IŽP“) bol podmienený výraznými výkyvmi v niekoľkých položkách. Na strane technických výnosov došlo k medziročnému poklesu čistého predpísaného poistného a provízií od zaistovateľov, a to napriek miernemu nárastu podielu zaistovateľov na predpísanom poistnom. Pokles nastal aj v technických nákladoch, najmä v nákladoch na poistné plnenia a nákladoch na tvorbu rezerv. Posledný menovaný vplyv možno z veľkej časti označiť za kompenzáciu účtovného poklesu z roku 2019 spomínaného vyššie. K významnejším pohybom došlo aj v kategóriách tzv. ostatných technických výnosov a nákladov, týkali sa však iba malej skupiny poisťovní a navzájom sa do veľkej miery kompenzovali. Technický výsledok v životnom poistení (očistený o investičný výnos z IŽP) medziročne vo výsledku vzrástol z takmer nulovej hodnoty na 25 mil. €. Finančný výsledok v klasickom životnom poistení naopak zaznamenal medziročný pokles (-18 %, -10 mil. €).

²⁷ Jednorazová účtovná zmena v jednej poisťovni, ktorá spôsobila mimoriadny nárast tvorby rezerv v druhom a treťom štvrtroku 2019.

Technický výsledok v neživotnom poistení sa medziročne takmer strojnásobil na hodnotu 48 mil. €. Prvý polrok znamenal rast tak v hrubom predpísanom poistnom, ako aj v poklese nákladov na poistné plnenia. Finančný výsledok v neživotnom poistení zaznamenal pokles (-42 %, -5 mil. €).

Negatívny príspevok k zisku mal aj finančný výsledok z investícií, ktoré nekryjú technické rezervy, ktorý zaznamenal medziročný pokles o 60 %, resp. -7 mil. €.

Finančný výsledok v IŽP, ktorý nie je súčasťou hospodárskeho výsledku poisťovní, poklesol z hodnoty 83 mil. € v júni 2019 na -73 mil. € v júni 2020. Vzhľadom na rizikovejší profil investícií v IŽP v porovnaní s klasickým životným poistením je však vyššia medziročná volatilita finančného výsledku prirodzená.

Na daniach a odvodoch špecifických pre poisťovníctvo sektor zaplatil 52 mil. €, či už ako súčasť agregátneho výkazu ziskov a strát (odvod časti poistného pri PZP: 15 mil. € a osobitný odvod z regulovaných odvetví: 6 mil. €) alebo mimo neho (daň z neživotného poistenia: 30 mil. €).

Anualizovaný investičný výnos poistného sektora v prvom polroku 2020 poklesol na 2,33 %, čo je o 0,5 p. b. menej než v roku 2019. Najnovší dostupný odhad priemernej garantovanej sadzby v životnom poistení k decembru 2019 predstavoval hodnotu 2,08 %²⁸.

Pokles solventnosti sektora

Ukazovateľ SCR poklesol na 177 %, čo je o 18 p. b. menej než na konci roka 2019. Išlo o dôsledok tak nárastu kapitálovej požiadavky na solventnosť, ako aj poklesu objemu použiteľných vlastných zdrojov. K poklesu došlo takmer vo všetkých poisťovniach. Výsledný interval ukazovateľov SCR v jednotlivých poisťovniach predstavoval rozmedzie od 131 % do 292 %. Podiel očakávaných ziskov z budúceho poistného (tzv. EPIFP) vzrástol počas prvého polroka 2019 zo 49 % na 59 %. V prípade preradenia EPIFP do Tier 3, kam svojou povahou náležia, by sektorový ukazovateľ SCR dosahoval iba 88 %. Zvýšil sa tiež počet poisťovní, ktoré by v takom prípade boli pod regulačnou hranicou ukazovateľa SCR 100 %, a to zo 4 na 5. Niektoré z nich by regulačné minimum napĺňali len asi na 30 % až 40 %.

Ukazovateľ MCR poklesol v sledovanom období z 513 % na 489 %, v tomto prípade sa požiadavka prakticky nemenila.

V záujme posilnenia odolnosti sektora poisťovní NBS vydala odporúčanie č. 1/2020, ktorým odporúča nielen bankám, ale aj najväčším poisťovniam nevyplácať dividendy do konca roka 2020. Zníženie objemu vlastných zdrojov v sektore nastalo ešte pred vydaním odporúčania.

²⁸ Údaj reprezentuje približne dve tretiny trhu životného poistenia.

Pokles predpísaného poistného životného poistenia

Hrubé predpísané poistné v klasickom životnom poistení medziročne pokleslo o 9,5 %. Podobný pokles (8,9 %) nastal naposledy v polovici roka 2018, keď sa rastový trend otočil. Odvtedy malo predpísané poistné miernejšie, no stále klesajúce tendencie. Podiel klasického životného poistenia na životnom poistení celkom poklesol na 66 %, pričom okolo konca roka 2017 ešte dosahoval 75 %.

Aj v investičnom životnom poistení došlo k obdobnému medziročnému poklesu hrubého predpísaného poistného (-9,9 %). Postupné spomaľovanie tempa rastu bolo prítomné už od roku 2018, no do záporných čísel sa preklopilo až v marci 2020. Podiel IŽP na životnom poistení mierne klesol na 24 %.

Ostatné odvetvia životného poistenia, zastúpené v prevažnej miere zdravotným poistením, zaznamenali medziročný rast 27 %, ich podiel na životnom poistení stúpol na 10 %. Podiel zaistenia životného poistenia vzrástol na 6 %. Údaje o odkupoch za sledované obdobie neboli v čase prípravy správy k dispozícii.

Nižšiu produkciu životného poistenia, či dokonca zvýšený odkup existujúcich zmlúv, možno považovať za jeden z dôsledkov pandémie COVID-19. Materializovali sa tak riziká vyplývajúce zo zníženia disponibilného príjmu domácností, ako aj obmedzenia kontaktu predajcov s potenciálnymi klientmi.

Spomalenie rastu a úspora nákladov v neživotnom poistení²⁹

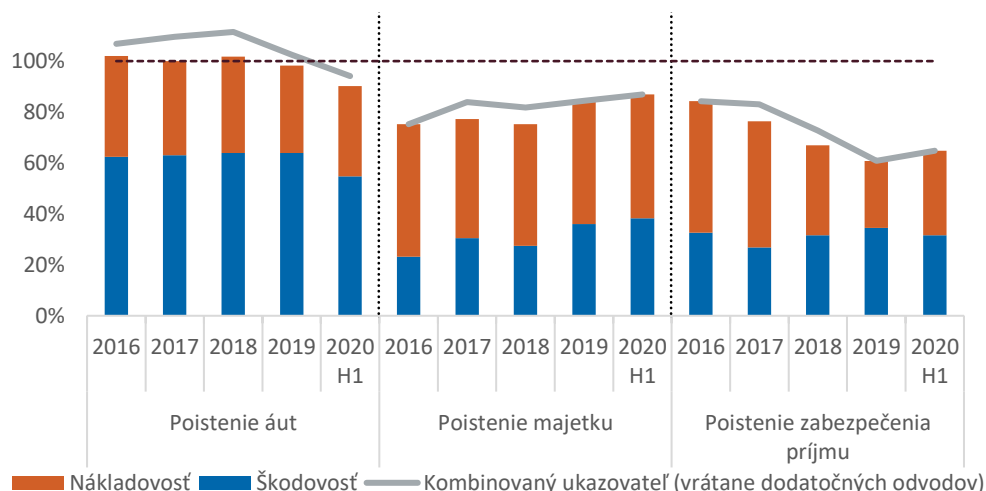
Hrubé predpísané poistné v neživotnom poistení naďalej spomaľovalo rast a medziročne tak stúplo len o 2,4 %. Najvýznamnejšie odvetvie, t. j. poistenie áut, pritom dosiahlo relatívne dobré výsledky s rastom 2,9 % (PZP), resp. 5,7 % (havarijné poistenie). Naopak, poistenie majetku medziročne stratilo 0,5 %, Najvýraznejšie poklesy zaznamenali malé odvetvia poistenia liečebných nákladov (-26,8 %), námorného, leteckého a dopravného poistenia (-18,0 %) a asistenčných služieb (-21,7 %). Tieto poklesy možno spojiť s pandemiou COVID-19, a to najmä cez obmedzenie cestovania a súvisiaci pokles dopytu po cestovnom poistení.

Kombinované ukazovatele (netto) zaznamenali výnimočne dobré, hoci zrejme jednorazové obdobie. V poistení áut poklesli na 90,2 %, po započítaní odvodu MV SR a príspevku SKP by hodnota stúpila na 94,1 %. Po viacerých rokoch je tak ich hodnota pod úrovňou 100 %. Prispel k tomu najmä pokles nákladov na poistné plnenia v druhom štvrtroku, čiže počas zníženej cestovnej aktivity obyvateľstva v celoplošnej karanténe. Ide teda zrejme iba o jednorazovú udalosť.

²⁹ Neživotné poistenie zahŕňa priamu činnosť a prijaté proporcionálne zaistenie, ktoré predstavuje 5 % hrubého predpísaného poistného v odvetví.

Naopak, v poistení majetku kombinovaný ukazovateľ stúpol z 84 % na 87 %, čo je však stále bezpečne ďaleko od hranice efektívnosti odvetvia.

Graf 21 Škodovosť, nákladovosť a kombinovaný ukazovateľ vybraných odvetví neživotného poistenia

Zdroj: NBS

Poznámka: Poistenie áut zahŕňa povinné zmluvné poistenie a havarijné poistenie. H1 – 1. polrok.

Z menších odvetví bol kombinovaný ukazovateľ dostatočne vzdialený od 100 % hranice v takmer všetkých prípadoch. Výnimkou bolo poistenie úveru a kaucie, kde v druhom štvrtroku vystúpil na 233 %. Aj keď zrejme ide o jeden z dôsledkov pandémie a zníženia schopnosti splácať úvery, kombinovaný ukazovateľ v tomto poistnom odvetví dlhodobo vykazuje vyššiu volatilitu. Ide však o okrajové odvetvie, ktorého podiel na technickom výsledku z neživotného poistenia v roku 2019 bol 1 %. Otázny je však ďalší vývoj v tomto odvetví, predovšetkým po ukončení odkladu splátok úverov.

Na druhej strane, poistenie zabezpečenia príjmu zatiaľ udržalo kombinovaný ukazovateľ približne na úrovni prechádzajúcich rokov na hodnote 65 %. Toto odvetvie má napriek pomerne malému objemu predpísaného poistného výrazný podiel na technickom výsledku z neživotného poistenia (57 % v roku 2019). Z veľkej časti však ide o zabezpečenie príjmu v prípade úrazu, čiže vplyv ekonomickej krízy na škodovosť v tomto odvetví bude zrejme limitovaný.

Pokles technických rezerv

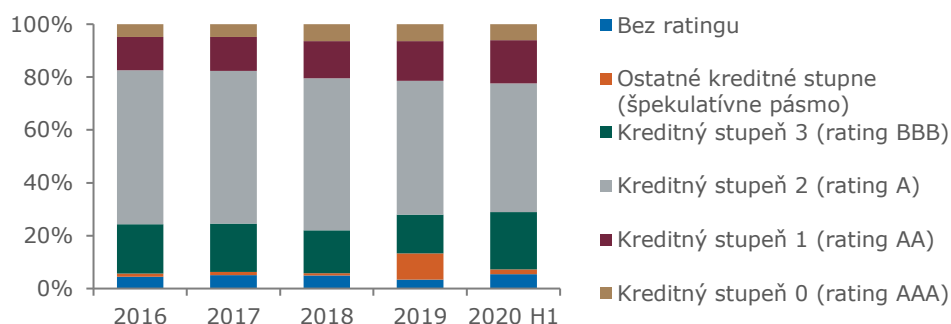
Technické rezervy zaznamenali pokles tak v životnom, ako aj v neživotnom poistení. Účtovné ohodnotenie technických rezerv v životnom poistení (okrem IŽP) za prvý polrok 2020 pokleslo o 11,0 %, čo súviselo najmä s poklesom hrubého predpísaného poistného v odvetví. V investičnom životnom poistení poklesli o 26,2 %, čo bol výsledok kombinácie poklesu produkcie a nepriaznivých investičných výsledkov. Kladné aj záporné zmeny rádovo v desiatkach percent predstavujú pre toto odvetvie v posledných rokoch štandardný vývoj. Hodnota technických rezerv v neživotnom poistení za prvý polrok 2020 poklesla o 4,4 %, najmä kvôli zníženiu rezervy na poistné plnenia.

Umiestnenie technických rezerv so stálym vývojom

V umiestnení technických rezerv v prvom polroku 2020³⁰ nedošlo k výraznejším zmenám. Prvotné obavy z vplyvov pandémie na investičné portfólio vo forme zhoršenia ratingov sa tak nematerializovali. Investície v mene poisťovne (t. j. okrem IŽP) boli reprezentované najmä štátnymi dlhopismi (43 %, bez zmeny) a podnikovými dlhopismi (35 %, nárast z 34 %). V investičnom životnom poistení dominovali naďalej investičné fondy (84 %, bez zmeny) a štruktúrované cenné papiere (9 %, pokles z 10 %).

Investíciám v mene poisťovne dominovali naďalej tie so slovenským domicilom, no ich zastúpenie za prvý polrok 2020 nadviazalo na predchádzajúci trend a pokleslo zo 45 % na 42 %. Nasledovali investície s luxemburským (7,3 %, nárast zo 6,7 %), francúzskym (5,2 %, nárast zo 4,9 %) a americkým domicilom (5,1 %, nárast zo 4,7 %). V IŽP sú investície so slovenským domicilom menej významné, no stále prvé v poradí (25,8 %, pokles z 25,9 %), po nich nasledujú tie s holandským (20,1 %, nárast z 20,0 %), luxemburským (16,8 %, nárast z 15,1 %) a rakúskym domicilom (15,1 %, bez zmeny).

Graf 22 Rozdelenie investícií v mene poisťovne podľa ratingu

Zdroj: NBS

Ekonomická neistota sa výraznejšie nepodpísala ani pod zhoršenie kreditného ratingu investícií v mene poisťovne. Naďalej dominoval kreditný stupeň 2, zodpovedajúci ratingu A (49 %) a kreditný stupeň 3 (rating BBB, 22 %). Nasledoval kreditný stupeň 1 (rating AA, 16 %) a stupeň 0 (rating AAA, 6 %). V špekulatívnom pásme sa nachádzali 2 % investícií. Posun k nižším ratingom nastal už v druhej polovici roka 2019 a v sledovanom období už bol iba mierny.

V IŽP je prevažná väčšina investícií bez evidovaného ratingu.

³⁰ Porovnanie je uvádzané voči decembru 2019, ktorého hodnota je v zátvorkách menovaná ako druhá.

3 Dôchodkové sporenie

3.1 Starobné dôchodkové sporenie

Počet sporiteľov stabilne rástol, ale objem spravovaných aktív zaznamenal výrazné výkyvy pod vplyvom vývoja na finančných trhoch

Vývoj sporiteľskej základne v druhom pilieri dôchodkového sporenia pokračoval v rastovom trende, ktorý pretrváva počas posledných piatich rokov. Počet sporiteľov sa za prvý polrok 2020 zvýšil o viac ako 29-tisíc, čím sa priblížil už tesne k hranici 1,6 milióna osôb. Intenzita prírastku nových sporiteľov v období január – jún 2020 dosahovala v porovnaní s dlhodobým priemerom stále vysokú úroveň, avšak po dlhšej dobe neustálej akcelerácie sa trochu zmiernila a zaostala tak za rokom 2019. Opakoval sa aj už tradičný scenár pozvoľného presúvania sporiteľov z dlhopisových do indexových dôchodkových fondov. Vyše dve tretiny účastníkov v systéme sa však naďalej nachádza v dlhopisových dôchodkových fondoch.

Čistá hodnota majetku (NAV) zaznamenala najväčšie výkyvy v celej histórii pôsobenia sektora starobného dôchodkového sporenia. Začiatok roka 2020 odštartoval pozitívne z pohľadu kumulácie majetku v dôchodkových fondoch. Silné trhové turbulencie vyvolané prepuknutím pandémie ochorenia COVID-19 však v krátkom čase od konca februára do konca marca spôsobili sektoru kontrakciu NAV o zhruba jednu desatinu. V priebehu pár týždňov sa v dôsledku negatívneho precenenia aktív v portfóliách dôchodkových fondov zmenšila ich sumárna vykazovaná hodnota o 1 mld. €. Následné oživenie na finančných trhoch v priebehu druhého štvrtroka 2020 eliminovalo orientačne dve tretiny bezprostredne predchádzajúcich strát.

Napriek negatívnemu príspevku výkonnosti za celé obdobie prvého polroka 2020 sa sektorová NAV zvýšila o 200 mil. €, a to zásluhou nových príspevkov v objeme približne 400 mil. €. Suma pripísaných príspevkov bola síce v medziročnom porovnaní o málo vyššia, ale nie o toľko ako zodpovedalo trendu predošlých rokov, najmä s ohľadom na priebežne sa zvyšujúcu sadzbu na výpočet odvodov do druhého piliera dôchodkového sporenia. Koronavírusom spôsobené problémy na trhu práce mali teda zrejme určitý nepriaznivý vplyv na bázu, ktorá determinuje tok nových príspevkov do systému.

Uvedený nárast NAV sa rozdelil na polovicu medzi indexové a dlhopisové dôchodkové fondy. Indexové dôchodkové fondy relatívne najvýraznejšie utrpeli v dôsledku vzniknutej situácie na finančných trhoch, ale transfer nasporených súm za niekoľko tisíc účastníkov prestupujúcich do týchto fondov, tak ako sa to v posledných rokoch deje pravidelne, im napriek tomu zabezpečil kladnú bilanciu zmeny objemu aktív za sledované obdobie. V akciových a zmiešaných

dôchodkových fondoch boli straty z precenenia zhruba vynulované kladnými peňažnými tokmi z príspevkov.

Napriek dramatickým momentom na finančných trhoch a zvýšenej neistote portfóliá dôchodkových fondov vykazovali prevažne vysokú stabilitu

Zásľuhou veľmi dlhého investičného horizontu správcovské spoločnosti nemali problém udržiavať strategickú alokáciu aktív a neocitli sa pod tlakom redukovať rizikovejšie vystavenia v svojich dôchodkových fondoch.

Určitou výnimkou bola objemom aktív aj počtom fondov marginálna skupina zmiešaných dôchodkových fondov, kde nastal mierny odpredaj akciovej zložky. Spolu s poklesom hodnoty akciových investícií sa ich podiel v tomto type dôchodkových fondov znížil v prvom polroku 2020 zo 44 % na 36 % NAV. Zodpovedajúco k tomu sa väčšia váha v štruktúre majetku presunula na dlhové cenné papiere. Naopak v prípade akciových dôchodkových fondov bol negatívny cenový efekt pri akciách vykompenzovaný dodatočnými nákupmi, takže zastúpenie akciových investícií ostalo prakticky nezmenené tesne pod úrovňou 70 % NAV. Dlhopisové fondy znížili likvidnú rezervu v podobe vkladov v bankách na minimum v celej histórii ich pôsobenia, čo sa na druhej strane prejavilo posilnením podielu dlhových nástrojov až na 93 %.

Skladba dlhopisového portfólia podľa sektoru emitenta bola na začiatku a na konci sledovaného obdobia takmer totožná. Medzitým však došlo od februára do apríla k pozastaveniu nákupov podnikových dlhopisov, čo spolu s relatívne väčším poklesom ich ceny v porovnaní s ostatnými dlhopismi spôsobilo dočasný pokles ich podielu. Následným presmerovaním nákupov práve na podnikové dlhopisy počas mája a júna sa však tento výkyv anuloval. Posledné dva mesiace sledovaného obdobia zároveň sprevádzala celkovo vyššia transakčná aktivita v dlhopisovej zložke majetku dôchodkových fondov.

Predaje boli najvýraznejšie pri dlhopisoch, kde bol emitent pôvodom z Českej republiky, či už zo súkromnej alebo verejnej sféry. Okrem toho sa v dôchodkových fondoch znižovalo aj vystavenie voči štátnym dlhopisom Španielska, Portugalska, Írska, či Rumunska. Nahrádzali ich najmä štátnymi dlhopismi Čile a Belgicka, prípadne talianskymi a rakúskymi podnikovými dlhovými cennými papiermi.

Objemovo vážená priemerná zostatková splatnosť dlhopisov nadviazala na návrat k rastovému trendu z druhej polovice roka 2019. Za prvých šesť mesiacov roka 2020 sa hodnota tohto ukazovateľa zvýšila približne o pol roka a opäť tak dosiahla historické maximum blížiac sa už k 7 rokom. Čiastočne sa zmenšil rozptyl zostatkovej splatnosti medzi dôchodkovými fondmi, keď nárast ťahali najmä tie s relatívne nižšou úrovňou daného parametra a dôchodkové fondy vyznačujúce sa v minulosti vyššími hodnotami vykázali pokles. Predlžovanie zostatkovej splatnosti, a s tým súvisiacej durácie, je zrejme odrazom návratu centrálnych bánk do módu uvoľňovania menovej politiky.

Vývoj aktuálnej hodnoty dôchodkovej jednotky (AHDJ) v dôchodkových fondoch bol počas prvej polovice roka 2020 mimoriadne volatilný. Výsledkom prudkého prepadu z februára a marca a následného postupného nárastu smerom k pôvodným hladinám AHDJ je v konečnom dôsledku mierna priemerná strata na úrovni celého sektora vo výške -2 %. Najlepšia bola situácia v dlhopisových dôchodkových fondoch, ktoré skončili za prvý polrok iba tesne v mínuse na úrovni 0,1 %. Na druhom konci spektra boli so zápornou výkonnosťou -8,4 % indexové dôchodkové fondy. Akciové a zmiešané dôchodkové fondy zaznamenali podobné priemerné nominálne znehodnotenie aktív tesne presahujúce -5 %.

3.2 Doplnkové dôchodkové sporenie

Rast objemu aktív výrazne spomalil napriek rekordnému prílevu nových prostriedkov

Počet účastníkov (s nenulovou zmluvou) v doplnkovom dôchodkovom sporení vzrástol v prvom polroku 2020 o necelých 13-tisíc, čím sa ich stav na jeho konci dostal na úroveň 846-tisíc. Zväčšovanie účastníckej základne medziročne spomalilo zhruba o tretinu a oproti prvému polroku 2018 dokonca dosiahlo len polovičné tempo.

Čistá hodnota aktív sa v sledovanom období nominálne rozrástla o 36 mil. €, resp. v relatívnom vyjadrení o 1,5 %. Podľa obidvoch mier išlo o jeden z najpomalších prírastkov v celej histórii pôsobenia systému. A to v situácii, keď objem príspevkov od účastníkov dosiahol opäť novú rekordnú hodnotu 159 mil. €, čo po odpočítaní vyplatených dávok potiaholo na historické maximum 107 mil. € aj čistú bilanciu finančných tokov. Približne dve tretiny z tohto objemu kompenzovali straty, ku ktorým došlo v doplnkových dôchodkových fondoch v dôsledku nepriaznivej situácie na finančných trhoch.

Takmer celý sektorový nárast NAV bol koncentrovaný v doplnkových dôchodkových fondoch rastového typu. Skupina veľkých vyvážených doplnkových dôchodkových fondov ukončila prvý polrok s miernym úbytkom objemu aktív. Rastové fondy síce utrpeli v percentuálnom vyjadrení výraznejšie vplyvom poklesov cien aktív na finančných trhoch, ale v absolútnych objemoch to pre nich znamenalo menšie úbytky v porovnaní so zmiešanými fondmi. Zo zmiešaných doplnkových dôchodkových fondov sa navyše ako obvykle presúval určitý objem prostriedkov do výplatných fondov.

Štruktúra aktív doplnkových dôchodkových fondov prešla počas prvej polovice roka niektorými nezanedbateľnými zmenami

V objemovo najväčšej skupine vyvážených doplnkových dôchodkových fondov sa podiel akciových investícií znížil z 23 % na 18,5 % NAV. Nešlo pri tom len o cenový efekt vplyvom poklesu akciových indexov, ale aj o odpredaje týchto nástrojov realizované v mesiacoch január až apríl. Zameranie týchto

fondov sa presunulo smerom k dlhovým cenným papierom, ktorých zastúpenie stúplo o 8 percentuálnych bodov a k 30. 6. 2020 dosahovalo 62 % NAV. Do dlhových cenných papierov bola presunutá aj časť prostriedkov z bankových vkladov.

Obdobná situácia ako vo vyvážených doplnkových dôchodkových fondoch nastala aj v rastových fondoch. Váha akciovej zložky v nich sa ku koncu sledovaného obdobia zredukovala na 46 % NAV, teda o 5 p. b. menej ako na jeho začiatku. V prípade rastových fondov bola táto zmena výsledkom negatívneho preценenia a utlmenia nákupov akcií, k odpredajom v sumári celého polroka nedošlo. Podiel dlhových expozícií sa vďaka tomu v období január až jún 2020 zvýšil z 24,5 % na 31 % NAV. Za pozornosť stojí, že v januári v rastových doplnkových dôchodkových fondoch skokovo vzrástol objem investícií do nástrojov orientovaných na komoditné trhy. V pomere k NAV týchto fondov sa tak komoditné investície posunuli na úroveň okolo 5 %.

K výraznejšiemu rebalansovaniu investičného mixu došlo aj vo výplatných doplnkových dôchodkových fondoch. Aj v tomto prípade to bolo v prospech dlhových cenných papierov. Na začiatku roka 2020 predstavovali dlhopisy zhruba dve tretiny celkových aktív výplatných doplnkových dôchodkových fondov, do konca júna sa ich dominantné postavenie posilnilo až na 85 %. Podiel prostriedkov uložených vo vkladoch v bankách sa prepadol o polovicu na 16 % NAV v závere sledovaného obdobia, čo je historicky najnižší výskyt vkladovej zložky portfólia v tomto type doplnkových dôchodkových fondov.

K plošnému zvyšovaniu zastúpenia dlhopisov prispeli nákupy emisií z verejnej aj súkromnej sféry. V rámci dlhopisového portfólia pokračovalo podobne ako v roku 2019 preskupovanie od štátnych dlhových cenných papierov k nástrojom z podnikového a finančného sektora. Štátne dlhopisy ostali aj tak s rezervou najvýznamnejším komponentom v rámci balíka dlhopisových investícií tretieho piliera dôchodkového sporenia, ale ich podiel v priebehu prvého polroka 2020 klesol z 55 % na 51 %.

Doplnkové dôchodkové spoločnosti nakupovali vo zvýšenej miere do svojich fondov dlhopisové emisie zo Slovenska, Talianska, či Spojených štátov. V prípade Talianska to boli prevažne štátne dlhopisy. Na druhej strane vystavenie voči vládam Španielska, Írska a Portugalska a dvoch pobaltských krajín (Litva a Lotyšsko) sa znižovalo.

V priebehu marca až mája 2020 sa sektorový vážený priemer zostatkovej splatnosti dlhových cenných papierov znížil o viac ako rok, čím vymazal celý nárast zaznamenaný za rok 2019. K poslednému dňu júna sa nachádzal tento ukazovateľ na hodnote tesne presahujúcej 6 rokov. Treba však dodať, že smerovanie priemeru za sektor bolo v aktuálnom sledovanom období aj v minulom roku výrazne ovplyvnené dvoma doplnkovými dôchodkovými fondmi pod správou jednej doplnkovej dôchodkovej spoločnosti. Mediánová hodnota klesla tiež, ale iba podstatne miernejšie.

Prvý polrok 2020 nebol pre doplnkové dôchodkové fondy priaznivý z hľadiska výkonnosti. Sektor ako celok vykázal v priemere nominálne znehodnotenie aktív vo výške -3 %. Najväčší pokles hodnoty dôchodkovej jednotky na úrovni -5,4 % postihol rastovo orientované doplnkové dôchodkové fondy. V doplnkových dôchodkových fondoch vyváženého typu bol priemerný záporný výnos o polovicu nižší, teda -2,7 %. Napriek konzervatívne nastavenému portfóliu výplatných doplnkových fondov, aj ich výkonnosť skončila za prvý polrok 2020 v miernom mínuse (-0,7 %).

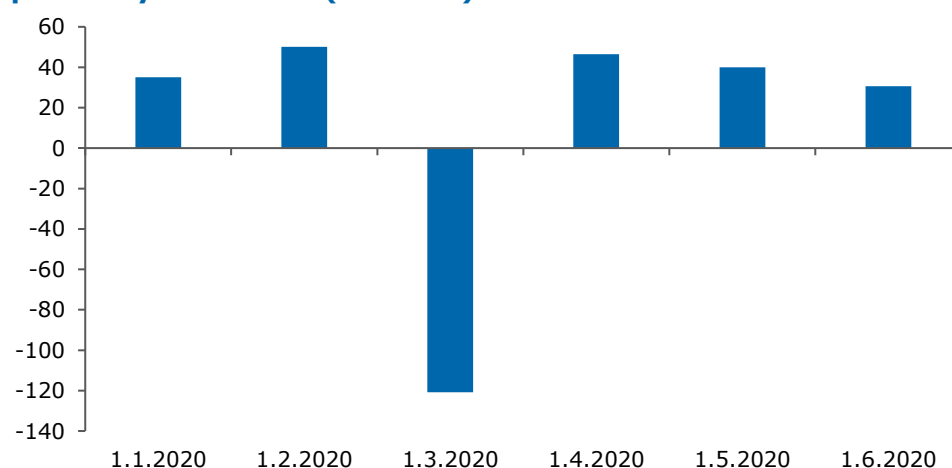
4 Kolektívne investovanie

Aj keď hodnota aktív, a teda výkonnosť podielových fondov vplyvom trhových síl výraznejšie poklesla, sektor nemusel čeliť hromadným redemáciám

Po roku 2019, ktorý priniesol kolektívnemu investovaniu na Slovensku rekordný nárast aktív, sa niesla prvá polovica roka 2020 v znamení miernej redukcie veľkosti sektora. Čistá hodnota aktív sektora sa znížila o 170 mil. € na 9,4 mld. € k 30. 6. 2020. Z uvedenej čiastky poklesu pripadala väčšina v objeme 115 mil. € na tuzemské podielové fondy. Zahraničné podielové fondy distribuované na Slovensku si však pripísali o niečo väčší pokles (-2,5 %) v pomere k NAV zo začiatku sledovaného obdobia ako tuzemské (-1,5 %).

Negatívna zmena objemu spravovaných aktív v kolektívnom investovaní je odrazom strát, ktoré sa prevalili finančnými trhmi po vypuknutí globálnej pandémie COVID-19. Výsledný pokles NAV za celý prvý polrok 2020 je len zlomkom toho, ako sa hodnota aktív podielových fondov dočasne prepadla na vrchole stresovej situácie na finančných trhoch ku koncu marca. V tom čase len samotné tuzemské podielové fondy zaznamenali redukciu NAV oproti začiatku roka 2020 vyše pol miliardy eur, plus výpadok rádovo 300 mil. € sa odohral pri zahraničných podielových fondoch. Do konca júna však ocenenie aktív v podielových fondoch vymazalo väčšiu časť predošlého poklesu.

Graf 23 Vývoj čistých predajov po mesiacoch v tuzemských podielových fondoch (mil. EUR)

Zdroj: NBS

Napriek všeobecnej panike na finančných trhoch a pomerne dramatickému vplyvu takéhoto vývoja na hodnotu podielov vo fondoch kolektívneho investovania nemusel tunajší sektor čeliť návalu redemácií, ako to v minulosti bývalo zvykom v obdobných situáciách. Prevládajúca snaha o zbavovanie sa podielových listov sa objavila, ale pretrvala len niekoľko týždňov. V marci týmto spôsobom ubudlo z tuzemských podielových fondov 121 mil. €, ale v ďalších troch mesiacoch sa už čisté predaje prekllopili opäť do

kladných čísel. Spolu s dobrým vstupom do začiatku roka 2020 tak celková bilancia čistých predajov v sledovanom období predstavovala plus 81 mil. €. Tento výsledok pozitívne kontrastuje s dianím počas veľkej finančnej krízy, keď klienti zo sektora v krátkom čase stiahli takmer tretinu úspor, ktoré tu mali naakumulované.

Redemácie neboli destabilizujúce ani na úrovni individuálnych podielových fondov. Najviac, zhruba jednu pätinu NAV, vybrali podielníci v marci 2020 z jedného objemom aktív málo významného podielového fondu. Za ním nasledovala už s odstupom skupina desiatich tuzemských podielových fondov, ktorých záporné čisté predaje v tomto kritickom mesiaci boli v rozsahu od -11 % do -6 % NAV. Vo zvyšku sektora marcové odpredaje podielových listov nepresiahli 4 % NAV jednotlivých podielových fondov.

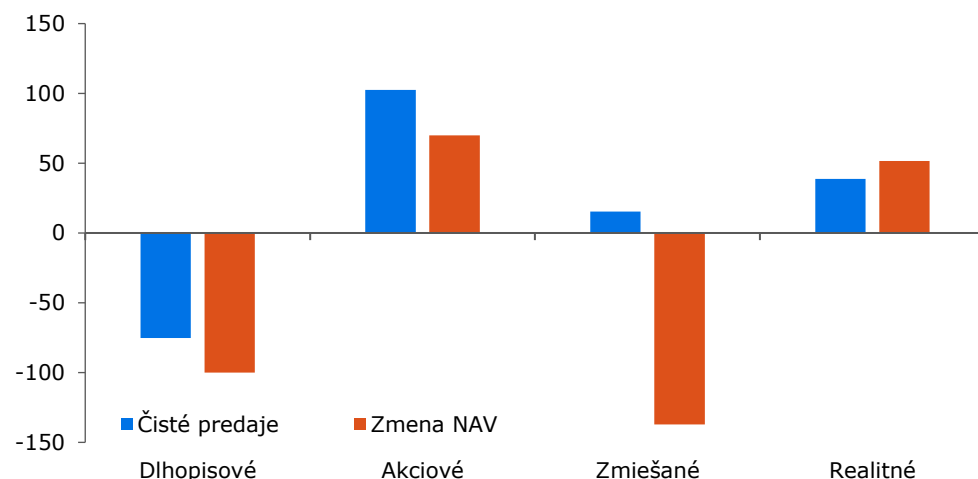
Tuzemské podielové fondy zároveň disponovali dostatkom likvidných aktív na pokrytie tých výberov, ktoré nastali. Len podiel najlikvidnejšej zložky portfólia v podobe vkladov v bankách sa s výnimkou akciových podielových fondov nachádzal v ostatných kategóriách na úrovni 15 % a viac. V dlhopisových podielových fondoch síce nastal nezanedbateľný pokles zastúpenia bankových vkladov, ale aj po tejto zmene predstavovali stále viac ako jednu štvrtinu objemu aktív. Akciové podielové fondy, ktoré však neboli predmetom redemácií, mierne posilnili likvidnú rezervu držanú v bankách na úroveň 10 % ich NAV.

Predajnosť podielových listov potiahli najmä akciové podielové fondy, pokračoval pokles záujmu o podielové fondy dlhopisového zamerania

Najväčším dielom, čo do absolútnej výšky (-140 mil. €), k celkovému poklesu NAV tuzemských podielových fondov, prispeli zmiešané podielové fondy. Ich čisté predaje za prvý polrok 2020 síce skončili tesne v kladných číslach, ale to nepostačovalo na pokrytie výpadku NAV v dôsledku negatívnej výkonnosti.

Druhou kategóriou, ktorá zaznamenala zníženie objemu aktív, vo výške -100 mil. €, boli dlhopisové podielové fondy. V prípade týchto fondov naopak až tri štvrtiny z tohto poklesu idú na vrub redemácií. Nedá sa však povedať, že by išlo zo strany klientov o reakciu na koronakrízu a turbulencie na finančných trhoch. Dlhopisové podielové fondy sa na Slovensku už dlhodobo stretávajú s klesajúcim záujmom. Tempo odlevu prostriedkov z dlhopisových podielových fondov bolo v priebehu sledovaného obdobia o niečo vyššie ako v roku 2019, ale v porovnaní s ďalšími štyrmi predošlými rokmi dokonca pod ich priemerom.

Graf 24 Čisté predaje a zmena NAV v jednotlivých kategóriách tuzemských podielových fondov (mil. EUR)

Zdroj: NBS

Ťahúňom čistých predajov v prvom polroku 2020 boli pri objeme 102 mil. € jednoznačne, a z historickej perspektívy netradične, akciové podielové fondy. Dopyt klientov v tejto kategórii bol nepretržitý a pomerne rovnomerne rozložený počas šiestich mesiacov sledovaného obdobia. Za pozornosť stojí, že predajnosť týchto fondov, na rozdiel od všetkých ostatných kategórií, nebola negatívne ovplyvnená ani počas marca, keď sa práve akciové trhy, a teda aj hodnota podkladových investícií akciových podielových fondov, prudko prepádali.

Tak ako po minulé roky podielníci aj počas prvých šiestich mesiacov roka 2020 prehlbovali svoje vystavenie voči realitným podielovým fondom. Čistý prítok nových prostriedkov v objeme 39 mil. € však predstavoval spomalenie tohto trendu. Aj to však postačovalo na to, aby realitné podielové fondy predstihli v ukazovateli NAV dlhopisové podielové fondy a prepracovali sa tak na pozíciu druhej najvýznamnejšej kategórie v tuzemskom segmente.

Na strane zahraničných subjektov kolektívneho investovania predávaných v SR menšie prírastky NAV zaznamenali zmiešané a realitné podielové fondy. Čisté predaje mali najvyššie akciové podielové fondy, ale po sčítaní s ich zápornou výkonnosťou bola výsledná zmena NAV prakticky nulová. Podobne ako pri tuzemských podielových fondoch, pod najväčším tlakom odpredajov boli dlhopisové podielové fondy.

Priemerná vážená výkonnosť všetkých tuzemských aj zahraničných podielových fondov v období od 31. 12. 2019 do 30. 6. 2020 dosiahla -3 %. Na celkovom zápornom výsledku sa najväčšmi podpísali akciové podielové fondy s priemerným výnosom -7 %, nasledované zmiešanými podielovými fondmi, ktoré sa nominálne znehodnotili o -4 %. Síce v menšej miere, ale predsa, zakončili prvý polrok 2020 so stratou -1,5 % aj podielové fondy z kategórie dlhopisových. Realitné podielové fondy, tak ako v minulosti preukázali minimálnu koreláciu so širším vývojom na finančných trhoch, ako jediné vykázali kladnú výkonnosť vo výške 1,2 %.

AHDJ	aktuálna hodnota dôchodkovej jednotky
b. b.	bázický bod
Bisnode	európsky poskytovateľ ekonomických informácií o spoločnostiach a podnikateľoch
CAR	primeranosť vlastných zdrojov (Capital Adequacy Ratio)
CEE	krajiny strednej a východnej časti EÚ
COVID-19	koronavírusové ochorenie
ČNB	Česká národní banka
DDS	doplňková dôchodková spoločnosť
DSS	dôchodková správcovská spoločnosť
DSTI	Debt Service to Income (podiel splátok k príjmu zníženému o životné minimum)
ECB	Európska centrálna banka
EHP	Európsky hospodársky priestor
eKasa	projekt online napojenia všetkých pokladníc na portál finančnej správy
EPIFP	Expected profit included in future premiums (očakávané zisky zahrnuté do budúceho poistného)
EÚ	Európska únia
HDP	hrubý domáci produkt
HHI	Hirschman-Herfindahl index
HZL	hypotekárne záložné listy
IFRS 9	International Financial Reporting Standards (Medzinárodné štandardy finančného výkazníctva)
IŽP	Unit-linked (investičné životné poistenie)
LCR	Liquidity Coverage Ratio (ukazovateľ krytia likvidity)
LTRO	Long-term refinancing operations
LTV	Loan-to-Value Ratio (pomer úveru k hodnote zabezpečenia, resp. podiel výšky úveru k cene nehnuteľnosti)
MCR	minimálna kapitálová požiadavka
MV SR	Ministerstvo vnútra SR
NAV	Net Asset Value (čistá hodnota aktív)
NBS	Národná banka Slovenska
NP	neživotné poistenie
OČR	ošetrovné
p. b.	percentuálny bod
P2G	vankúš vyplývajúci z odporúčaní z Piliera 2

PZP	povinné zmluvné poistenie motorových vozidiel
ROE	Return on equity (návratnosť vlastných zdrojov)
RVA	rizikovo-vážené aktíva
SR	Slovenská republika
SCR	kapitálová požiadavka na solventnosť
SKP	Slovenská kancelária poisťovateľov
SZČO	samostatne zárobkovo činná osoba
Tier 1	ukazovateľ základných vlastných zdrojov
Tier 3	kapitál tretieho poradia
ŽP	životné poistenie